

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Exekuční řízení z dávek důchodového pojištění

Bakalářská práce

Autor: Marcela Šibravová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě
Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor:	Marcela Šibravová
Studium:	U1590
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce ve veřejné správě
Název bakalářské práce:	Exekuční řízení z dávek důchodového pojištění
Název bakalářské práce AJ:	Execution proceedings of the pension insurance's benefits

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zaměří na problematiku dluhů a to specificky se zaměřením na osoby v postproduktivním věku. Práce se zaměří na analýzu počtu zadlužených seniorů v hlavním městě Praha a dále na kontextu finanční gramotnosti seniorů. Využita bude kvantitativní a kvalitativní výzkumná strategie formou analýzy dokumentů a kvalitativních interview.

DVOŘÁKOVÁ, Z. a kol., Slabikář finanční gramotnosti. 1. vyd. Praha: COFET, 2009. 448 s., ISBN 80-254-4207-4. VOŘÍŠEK, V., Zákon o důchodovém pojištění. Praha: C. H. BECK, 2012. 512 s., ISBN 978-80-7179-576-6. ÚZ č. 1142, Občanský soudní řád, zvláštní řízení soudní, rozhodčí řízení, soudní poplatky, exekuční řád, mediace, veřejné dražby. Ostrava: Sagit, srpen 2016. 416 s., ISBN 978-80-7488-173-2

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Martin Smutek, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	27.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 26. 3. 2018

Marcela Šibravová

Poděkování

Tímto bych chtěla především poděkovat PhDr. Martinu Smutkovi, Ph.D., za odborné vedení mé bakalářské práce, trpělivost a vstřícnost.

Dále děkuji všem lidem, kteří mi byli ochotni poskytnout interview na tak citlivé téma a také své rodině, která mi byla po celou dobu studia vždy oporou.

Abstrakt

ŠIBRAVOVÁ, Marcela. *Exekuční řízení z dávek důchodového pojištění*. Hradec Králové, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Záměrem bakalářské práce bylo provést rozbor problematiky dluhů, a to specificky se zaměřením na osoby v postproduktivním věku. Bylo popsáno, jaké jsou druhy dávek důchodového pojištění a z jakých je možno provádět exekuční srážky. Dále byl vytvořen přehled zákonů a směrnic, které ovlivňují zpracování exekučního řízení v rámci České správy sociálního zabezpečení. Zahrnuje přesný postup při provádění exekučních srážek, včetně přesného vymezení příjmů, ze kterých lze srážky provádět a definování části mzdy, která nesmí být povinnému nikdy sražena.

Práce se dále zaměřila na analýzu počtu zadlužených seniorů v hlavním městě Praha v kontextu finanční gramotnosti. V praktické části byla provedena analýza exekučního řízení z pohledu České správy sociálního zabezpečení a v užším pohledu zpracování na Pražské správě sociálního zabezpečení. Byla využita statistická data získaná v průběhu zpracování exekučního řízení v rámci České správy sociálního zabezpečení. Na základě analýz dat bylo cílem bakalářské práce zjistit, zda se v hlavním městě Praha zvyšuje či snižuje počet zadlužených seniorů, zda má na zadlužení vliv jejich finanční gramotnost a zda existují možnosti, kde můžou senioři hledat pomoc o radu. Byly použity teoretické poznatky z odborné literatury a zkušenosti z vlastní praxe.

Klíčová slova: Česká správa sociálního zabezpečení, Pražská správa sociálního zabezpečení, exekuční řízení, exekuční příkaz, vydávající orgán, povinný, oprávněný, pohledávka, nezabavitelná část příjmu, finanční gramotnost, senior

Abstract

Šibravová Marcela. Execution proceedings of the pension insurance's benefits. Hradec Králové, 2018. The Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. The Institut of the social work, Faculty of Philosophy. The leading: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

The intention of my Bachelor Degree Thesis was to analogy the debt's problems with the focus on persons in the non-productive age. It was described what kinds of the pension insurance benefits has been and what deductions has been possible to execute. Next here was created the summary of regulations and laws and their effect on the executory procedures and their processing within the purview of Czech social security administration (CSSA). My Bachelor Degree Thesis includes the exact process of the executory deductions' implementation including the right specification of the income it is possible to do the deductions from. It includes the definition of the wage's part, which isn't allowed to be confiscate too.

My Bachelor Degree Thesis aims one's attention to the analysis of the number of indebted seniors in the capital city Prague in the context of the financial literacy. In the practical part I made an analysis of the executory procedure from the CSSA's point of view, specifically the processing in Prague social security administration. I used the statistical data of the executory procedure's processing in CSSA. The target of my Bachelor Degree Thesis was to ascertain if the count of indebted seniors in Prague has increased or not and if the financial literacy has had an influence over the indebtedness. I asked too where seniors could look for the help.

I used the theoretical knowledges from the specialized literature and my own experiences.

Keywords:

Czech social security administration, Prague social security administration, Executory procedure, Executory order, Compulsory – debtor, Valid, Debt, Non – confiscated wage's part, Financial literacy, Senior

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část	10
1 Dávky důchodového pojištění.....	10
1.1 Starobní důchod	11
1.2 Invalidní důchod	12
1.3 Pozůstalostní důchody.....	13
1.3.1 Vdovský a vdovecký důchod	13
1.3.2 Sirotčí důchod	13
1.4 Shrnutí.....	14
2 Exekuční řízení v rámci právní úpravy ČR.....	15
2.1 Exekuční řízení	16
2.2 Průběh exekučního řízení.....	16
2.2.1 Exekuční titul	17
2.3 Druhy exekučního řízení.....	18
2.4 Skončení exekučního řízení	19
2.5 Shrnutí.....	19
3 Provádění srážek z dávek důchodového pojištění v rámci ČSSZ	20
3.1 Zahájení exekučního řízení z dávek důchodového pojištění.....	20
3.1.1 Nezabavitelná částka.....	21
3.1.2 Vyživované osoby.....	22
3.1.3 Ústav sociální péče.....	22
3.1.4 Přednostní či nepřednostní pohledávky.....	22
3.2 Průběh exekučního řízení z dávek důchodového pojištění	23
3.2.1 Více plátců mzdy.....	24
3.3 Ukončení exekučního řízení z dávek důchodového pojištění	25
3.4 Shrnutí.....	26
4 Finanční gramotnost.....	27
4.1 Složky finanční gramotnosti	28
4.1.1 Peněžní gramotnost	28
4.1.2 Cenová gramotnost.....	28
4.1.3 Rozpočtová gramotnost.....	29
4.2 Finanční gramotnost seniorů	30
4.2.1 Rodinný rozpočet	30

4.2.2 Vliv rodiny	31
4.2.3 Nabídky nekalých firem	32
4.3 Bankovní a nebankovní sektor	32
4.3.1 Nabídky bank a ostatních společností	33
4.4 Možnosti pomoci zadluženým občanům	34
4.5 Shrnutí	35
Metodická část	36
5 Metodologická východiska výzkumného šetření	36
5.1 Stanovení dílčích cílů výzkumu	37
5.2 Charakteristika výzkumného souboru	39
5.3 Průběh výzkumu	40
5.4 Rizika výzkumu	40
Výzkumná část	41
6 Popis a interpretace zjištěných výsledků	41
6.1 Zjištění, zda zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha přibývá či ubývá	41
6.2 Zjištění, jaké jsou zkušenosti informantů v postproduktivním věku se zadlužeností a jaká je jejich finanční gramotnost	43
6.3 Zjištění, jaký typ úvěrů nebo půjček informanti v postproduktivním věku preferují ..	46
6.4 Příklady možností poradenských míst v hlavním městě Praha ohledně pomoci s danou problematikou, a zda jsou tato místa seniory využívána	46
6.4.1 Využití poradenských míst seniory	49
6.5 Shrnutí dílčích cílů	50
Závěr	51
Seznam použitých zdrojů	52
Seznam tabulek	54
Seznam příloh	54

Úvod

Exekuční řízení spočívá ve většině případů ve vymožení peněžité částky od povinného pro oprávněného, kdy povinný je dlužníkem a oprávněný je ten komu má být dluh uhrazen. Exekuční řízení může být provedeno srážkami ze mzdy (např. z dávek nemocenského pojištění, z peněžité pomoci v mateřství, z dávek státní sociální podpory, které nejsou vypláceny jednorázově, z odstupného, z podpory v nezaměstnanosti, ale i z dávek důchodového pojištění) nebo z jiných příjmů.

Vzhledem k tomu, že se stále často hovoří o zadluženosti lidí žijících v České republice, což se týká i seniorů, zabývá se bakalářská práce s názvem „Exekuční řízení z dávek důchodového pojištění“ jednotlivými druhy dávek důchodového pojištění, způsoby exekučního řízení v rámci právní úpravy České republiky, prováděním exekučních srážek z dávek důchodového pojištění v rámci České správy sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ“) a zároveň finanční gramotností.

Cílem práce je nastínit průběh exekučního řízení v rámci ČSSZ a zároveň zjištění, zda zadlužených seniorů, kterým jsou prováděny srážky z dávek důchodového pojištění, v hlavním městě Praha přibývá či ubývá ve srovnání období roku 2016 a 2017. Dále bude zjištěno, zda má na zadluženost těchto seniorů vliv jejich finanční gramotnost.

Pro zjištění počtu seniorů, kterým ČSSZ provádí exekuční srážky, bude použita kvantitativní strategie, formou statistických dat získaných v průběhu zpracování a následně bude provedena analýza. Vzhledem k tomu, že práce je dále zaměřena na finanční gramotnost seniorů, bude využita i kvalitativní strategie, a to interview.

Zjištěné výsledky by měly informovat o počtu zadlužených seniorů v hlavním městě Praha, jakým způsobem se rozhodují o typu případných půjček a zda je dostatek informačních míst, kam se mohou senioři a ostatní občané obrátit v nouzové situaci, kde by jim měli popřípadě vysvětlit možnosti a pomoci řešit různé formy zadlužení.

V první kapitole je popsáno, z jakých dávek důchodového pojištění lze provádět exekuční srážky, druhá kapitola se věnuje exekučnímu řízení v rámci právní úpravy České republiky, ve třetí kapitole je popsán postup ČSSZ při provádění exekučního řízení a v poslední kapitole je vše předcházející propojeno v kontextu s finanční gramotností seniorů.

Teoretická část

1 Dávky důchodového pojištění

„Důchodové pojištění má v České republice dlouholetou tradici. Již za první Československé republiky, konkrétně ve 20. letech dvacátého století, byly přijaty právní předpisy, které důchodové pojištění rozšířily na prakticky všechny osoby činné v zaměstnaneckých vztazích. Od roku 1948 byly důchodového pojištění účastny též osoby samostatně výdělečně činné. Tato skutečnost, tj. účast prakticky všech ekonomicky aktivních osob na důchodovém pojištění, patří mezi základní principy i současného systému důchodového pojištění“. (Tröster a kol., 2013, s. 143)

Celý systém důchodového pojištění závisí na tom, kolik je do něj hrazeno a kolik je z něj vypláceno. V současné době, kdy populace stárne a zároveň se prodlužuje věk dožití, je situace neudržitelná.

Zákonem, který upravuje dávky důchodového pojištění, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Důchodové pojištění je pro fyzické osoby ze zákona povinné, neboť z tohoto pojištění se vyplácejí starobní, invalidní a pozůstalostní důchody, tj. sirotčí, vdovské a vdovecké důchody. Nejvýznamnější položkou státního rozpočtu jsou právě tyto výdaje, ale také je známo, že více jak 1/3 příjmů státního rozpočtu jde právě z odvodů na sociální pojištění, respektive na důchodové pojištění.

Nárok na důchod mají všichni občané, kteří splňují stanovené podmínky pro přiznání. Podmínky přiznání jsou pro jednotlivé typy důchodu jiné. Starobní a invalidní důchody jsou závislé na příjmu žadatele o důchod, ale sirotčí, vdovské a vdovecké důchody jsou závislé na příjmu zemřelého. Důchod je vyplácen hotově nebo na bankovní účet.

Důležitou roli v důchodovém pojištění hraje ČSSZ, neboť právě tento orgán rozhoduje o dávkách důchodového pojištění. Ale při svém rozhodování potřebuje součinnost Okresních správ sociálního zabezpečení, Pražské správy sociálního zabezpečení a Městské správy sociálního zabezpečení Brno, které jsou důležitou součástí ohledně podkladových materiálů.

V této kapitole bych Vás chtěla seznámit s druhy dávek důchodového pojištění, které vyplácí ČSSZ, a kterými se budu dále zabývat z pohledu provádění exekučního řízení.

1.1 Starobní důchod

Od 1. 1. 2010 došlo k některým zásadním změnám zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zdp“). Nová právní úprava rozlišuje vedle nároku na starobní důchod před dosažením důchodového věku nároky na starobní důchod stanovené podle ustanovení § 29 odst. 1, 2, 3 a 4 zdp, tj. starobní důchod před dosažením důchodového věku, tzv. poměrný starobní důchod, starobní důchod při získání 30 let pojištění a starobní důchod při splnění podmínek nároku na invalidní důchod. (ÚZ č. 1178, 2017)

Podmínkou nároku na starobní důchod, je získání potřebné doby pojištění a dosažení stanoveného věku, tj. důchodového věku, popř. věku od něho odvozeného nebo věku 65 let. Při stanovení důchodového věku žen narozených po roce 1968 se již nezohledňuje výchova více jak 4 dětí, ani se nezvýhodňuje žena, která vychovala 1 dítě, oproti ženě bezdětné. (ÚZ č. 1178, 2017)

Podle ustanovení § 29 odst. 1 zdp, se potřebná doba pojištění postupně prodlužuje, a to v závislosti na důchodovém věku pojištěnce, event. věku pojištěnce. Pro zjištění, kolik činí potřebná doba pojištění, je rozhodující výhradně rok dosažení důchodového věku. (ÚZ č. 1178, 2017)

Od 1. 1. 2010 je již jeden druh předčasného starobního důchodu. Dochází ke změně podmínek nároku na předčasný starobní důchod. *„Pojištěnec má nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku, jestliže získal dobu pojištění stanovenou podle § 29 odst. 1 nebo § 29 odst. 3 písm. a) zdp a do dosažení důchodového věku mu ode dne, od něhož se starobní důchod přiznává, chybí nejvýše 3 roky, pokud jeho důchodový věk je nižší než 63 let anebo 5 roků, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let a dosáhl věku alespoň 60 let“.* (ÚZ č. 1178, 2017, s. 146)

Pro přiznání starobního důchodu platí, že tento důchod lze přiznat nejdříve ode dne podání žádosti o důchod.

Posledním druhem starobního důchodu je přeměna invalidního důchodu na starobní důchod. Podmínkou přeměny invalidního důchodu je dosažení věku 65 let, tzn., že dnem, kdy poživatel invalidního důchodu dosáhl 65 let věku, zaniká nárok na invalidní důchod a současně tímto dnem vzniká nárok na starobní důchod ve výši dosud vypláceného invalidního důchodu. (ÚZ č. 1178, 2017)

1.2 Invalidní důchod

Od 1. 1. 2010 došlo také k zásadním změnám invalidních důchodů. Jedná se především o nové vymezení definice invalidity spočívající v zavedení tří stupňů invalidity namísto invalidity plné a částečné. Namísto těchto dvou dávek, byla zavedena pouze jedna, a to invalidní důchod. V závislosti na zjištěném stupni invalidity se invalidní důchod rozlišuje na invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně, na invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně a na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. Rozdíl mezi jednotlivými stupni spočívá v míře poklesu pracovní schopnosti. (ÚZ č. 1178, 2017)

Poklesem pracovní schopnosti se rozumí pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku omezení tělesných, smyslových a duševních schopností ve srovnání se stavem, který byl u pojištěnce před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

Nárok na invalidní důchod vznikne pojištěnci, pokud ještě nedosáhl věku 65 let, pokud se stal invalidním pro invaliditu prvního, druhého nebo třetího stupně a pokud získal potřebnou dobu pojištění nebo jeho invalidita vznikla následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. (ÚZ č. 1178, 2017)

„Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %. Jestliže pracovní schopnost pojištěnce poklesla

a) nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu prvního stupně,

b) nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu druhého stupně,

c) nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu třetího stupně. (ÚZ č. 1178, 2017, s. 149)

O změnu výše invalidního důchodu může poživatel požádat prostřednictvím Okresní správy sociálního zabezpečení, Pražské správy sociálního zabezpečení nebo Městské správy sociálního zabezpečení Brno.

1.3 Pozůstalostní důchody

Od 1. 1. 2010 také došlo k některým změnám při posuzování nároků a stanovení výše u pozůstalostních důchodů. Tyto důchody jsou závislé na úmrtí manžela/ky nebo rodiče. V případě úmrtí manžela/ky se jedná o vdovský či vdovecký důchod a v případě úmrtí rodiče se jedná o důchod sirotčí. Každý pozůstalostní důchod se posuzuje dle dané situace, může se jednat o dlouhodobě či krátkodobě pobíranou dávku. (ÚZ č. 1178, 2017)

1.3.1 Vdovský a vdovecký důchod

Vdova nebo vdovec má nárok na vdovský nebo vdovecký důchod po manželovi nebo manželce, jestliže zemřelý pobíral starobní důchod, invalidní důchod, nebo ke dni smrti splnil podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo ke dni smrti splnil podmínky nároku na starobní důchod, anebo zemřel následkem pracovního úrazu. (ÚZ č. 1178, 2017)

Vdovský a vdovecký důchod se přiznává po dobu 1 roku od smrti manžela či manželky, a pokud by měl trvat déle, je nutné splňovat dané podmínky, kterými jsou, péče o nezaopatřené dítě, péče o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve II., III. nebo IV. stupni, péče o svého rodiče nebo o rodiče zemřelého manžela, invalidita třetího stupně nebo dosažení alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk. Nárok na vdovský a vdovecký důchod zanikne uzavřením nového manželství. (ÚZ č. 1178, 2017)

1.3.2 Sirotčí důchod

Stejně jako u vdovského a vdoveckého důchodu, došlo od 1. 1. 2010 ke změně podmínek nároku na přiznání sirotčího důchodu. Nezaopatřené dítě má nárok na sirotčí důchod po svém rodiči nebo po osobě, která dítě převzala do péče v případě, že tato osoba pobírala starobní důchod, invalidní důchod, ke dni smrti splnila podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo ke dni smrti splnila podmínky nároku na starobní důchod, nebo zemřela následkem pracovního úrazu. (ÚZ č. 1178, 2017)

Význam sirotčího důchodu je především v jeho částečné či plné náhradě příjmu, který je dítětem postrádán pro úmrtí rodiče. Sirotčí důchod se týká všech dětí, které

jsou považovány za nezaopatřené podle ustanovení § 20 odst. 3 zdp (ve smyslu důchodových předpisů). (Voříšek, 2012)

Nárok na sirotčí důchod zanikne, pokud je dítě osvojeno, nebo je svěřeno do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů.

1.4 Shrnutí

V této kapitole byly shrnuty všechny dávky důchodového pojištění, ze kterých lze v současné době provádět exekuční srážky povinným. V případě sirotčího důchodu lze ale exekuční srážky provádět pouze v případě, že exekuční příkaz je vystaven přímo na sirotka, a ne na osobu, která za sirotka pobírá sirotčí důchod, což se jedná např. o matku nebo otce pobírající dávku za nezletilé dítě. Ostatní dávky jsou regulovány např. nezabavitelnou částkou a počtem vyživovaných osob.

2 Exekuční řízení v rámci právní úpravy ČR

Samotná realizace exekuce probíhá v rámci exekučního řízení, což provádí oprávněné orgány. V České republice rozlišujeme několik druhů exekucí. Máme výkony rozhodnutí, které provádí soudy a exekuce, které provádí soudní exekutoři. Dále máme správní exekuce, které vymáhá správní orgán a daňové exekuce, které vymáhá správce daně.

Právní úprava exekučního řízení je především zakotvena v:

- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška č. 418/2001 Sb., o postupech při výkonu exekuční a další činnosti,
- vyhláška č. 329/2002 Sb., o centrální evidenci exekucí,
- vyhláška č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem,
- nařízení vlády č. 595/2006 Sb., o způsobu výpočtu základní částky, které nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení (nařízení o nezabavitelných částkách).

Samozřejmě existuje spousta dalších právních předpisů nebo norem, které se zabývají problematikou exekucí nebo jsou používány pro podporu různých zákonů. Můžeme jmenovat např. Ústavu České republiky, Listinu základních práv a svobod nebo zákony mezinárodního práva.

2.1 Exekuční řízení

Exekuční řízení je řízením vykonávacím. Je upraveno exekučním řádem a podpůrně používá i občanský soudní řád. Účelem je vymoci pohledávku pro oprávněného a donutit tak povinného splnit povinnost, která mu byla v nalézacím řízení uložena a nebyla dobrovolně splněna. „*Exekucí se rozumí faktické uskutečnění určitého práva na plnění, jež bylo oprávněnému přiznáno, ale nebylo povinnou stranou poskytnuto dobrovolně, tudíž musí být prosazeno donucovacími prostředky*“. (Hendrych, 2009, s. 232)

Exekuční řízení je zahájeno na návrh oprávněného. Exekuce provádí soudní exekutor na základě pověření soudu a v rámci exekučního řádu, který mu určuje způsoby a postupy provedení exekučního řízení. Exekutor může využít několik druhů vymáhání pohledávek:

- exekuci movitého majetku,
- blokaci a inkaso z účtu,
- exekuci nemovitosti,
- exekuci srážkami ze mzdy a jiných příjmů.

Základním pojmem v exekučním řízení je tzv. účastník řízení. Je tomu tak proto, že neexistuje řízení bez účastníka (v nesporném řízení) či více účastníků (dvě strany ve sporném řízení). V těchto řízeních se vždy rozhoduje o právech a povinnostech účastníků řízení. Těmito účastníky jsou oprávněný, povinný nebo manžel/ka povinného, ale také v případě nezletilého zástupce oprávněného. (Winterová a kol., 2011)

2.2 Průběh exekučního řízení

Exekuce probíhá v souladu s principem legálního pořádku a je tedy poměrně přísně stanovena zákonem. Mohou být tedy rozlišovány dvě hlavní fáze exekučního řízení. Fáze před provedením exekuce a fáze samotného provedení exekuce. (Winterová, Macková, 2015)

Dispoziční zásadou je, že exekuční řízení lze zahájit pouze na návrh. Exekuční řízení je zahájeno dnem, kdy byl návrh podán okresnímu soudu. Povinou náležitostí návrhu je označení exekutora, který má být pověřen vedením exekuce. Vybraného exekutora k provedení exekuce pověří soud usnesením.

Ihned po vydání usnesení o nařízení exekuce může exekutor vydat exekuční příkaz. Exekučním příkazem se rozumí příkaz k samotnému provedení exekuce některým ze způsobů uvedených v exekučním řádu. O způsobu provedení exekuce rozhoduje exekutor. Vydání exekučního příkazu má řadu zásadních důsledků:

- Upřesňuje se jím, který majetek bude postižen, a vyplývá z něj i způsob provedení exekuce.
- Důsledkem doručení exekučního příkazu dlužníkovi či poddlužníkovi je bezvýjimečné inhibitorium, tedy bezvýjimečný zákaz dlužníkovi nakládat s majetkem, který je postižen exekučním příkazem.

Okamžik doručení exekučního příkazu určuje pořadí prováděné exekuce při konkurenci více druhů exekuce (správní, výkonu rozhodnutí, provádění exekuce). Exekuční příkaz může být vydán pouze na majetek, který je přesně určen a exekutor jej tedy zná. Na majetek, který exekutor nepostihl exekučním příkazem, se vztahuje generální inhibitorium jako důsledek nařízení exekuce soudem a dlužník může tohoto majetku použít k dobrovolnému splnění vymáhací povinnosti. (Exekutorská komora ČR, 2017)

Současně s exekučním řízením se vše eviduje v centrální evidenci exekucí, což je neveřejný elektronický seznam, který je provozován a spravován Exekutorskou komorou České republiky.

2.2.1 Exekuční titul

Exekučním titulem dle ustanovení § 40 zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád, je:

- a) vykonatelné rozhodnutí soudu nebo exekutora, pokud přiznává právo, zavazuje k povinnosti nebo postihuje majetek,*
- b) vykonatelné rozhodnutí soudu a jiného orgánu činného v trestním řízení, pokud přiznává právo nebo postihuje majetek,*
- c) vykonatelný rozhodčí nález,*
- d) notářský zápis se svolením k vykonatelnosti sepsaný podle zvláštního právního předpisu,*
- e) vykonatelné rozhodnutí a jiný exekuční titul orgánu veřejné moci,*
- f) jiná vykonatelná rozhodnutí a schválené smíry a listiny, jejichž výkon připouští zákon. (ÚZ, č. 1142, 2016, s. 263)*

Exekuční příkaz má účinky nařízení výkonu rozhodnutí, není proti němu přípustné odvolání a právní moc nabývá doručením.

Proti exekučnímu příkazu se může povinný bránit návrhem na zastavení exekuce (v částečném, plném rozsahu), návrhem na odklad exekuce nebo uplatněním námitek pro podjatost exekutora. Pokud bylo vše uvedené zamítnuto, dochází k provádění exekuce, vymožení nákladů exekuce a jejich vyplacení věřitelům.

2.3 Druhy exekučního řízení

V České republice mohou být využity k vymožení pohledávky tyto exekuce:

- daňová exekuce - slouží k vymožení daňových nedoplatků a pokut udělených v daňovém řízení. Vymáhacím orgánem je správce daně (finanční úřad).
- správní exekuce - vydávají zpravidla obecní úřady s rozšířenou působností, krajské úřady, ČSSZ apod. – dělí se na vymáhání peněžitého a nepeněžitého plnění.
- exekuce prováděná soudními exekutory – lze vykonat jakýkoliv exekuční titul s výjimkou rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé děti a ochrany proti domácímu násilí.

Při volbě způsobu exekuce musí exekutor postupovat v souladu s ustanovením § 58 zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve kterém je uveden jejich výčet a pořadí, ve kterém lze exekuci jednotlivými způsoby provést. Způsoby provedení exekuce jsou následující:

- a) příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu, a nepostačuje-li to, pak příkázáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu,*
 - b) příkázáním jiné peněžité pohledávky s výjimkou pohledávky z penzijního připojištění nebo doplňkového penzijního spoření, postižením jiných majetkových práv, srážkami ze mzdy a jiných příjmů, správou nemovité věci nebo pozastavením řídičského oprávnění,*
 - c) prodejem movitých věcí, prodejem nemovitých věcí, které povinný nepoužívá k bydlení sebe a své rodiny, postižení závodu nebo příkázáním pohledávky z penzijního připojištění nebo doplňkového penzijního spoření,*
 - d) prodejem nemovitých věcí, které povinný používá k bydlení sebe a své rodiny.*
- (ÚZ, č. 1142, 2016, s. 269)

2.4 Skončení exekučního řízení

Exekuční řízení lze ukončit následujícími způsoby:

- upuštěním od provedení exekuce (povinný dobrovolně splnil povinnost)
- zastavením exekuce (z důvodů uvedených v § 268 odst. 1 zákona 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů)
- odmítnutím nebo zamítnutím návrhu na nařízení exekuce
- úspěšným vynucením povinnosti

„Podle § 47 odst. 7 zákona 120/2001 Sb. exekučního řádu, provedením exekuce a zastavením exekuce zanikají účinky všech vydaných exekučních příkazů“. (ÚZ, č. 1142, 2016, s. 266)

Po skončení exekuce zašle exekutor oznámení o skončení exekuce všem orgánům a osobám, kterým byla uložena v tomto řízení nějaká povinnost nebo pouze vedou poznámkou o probíhajícím exekučním řízení. V tomto oznámení musí být uvedeny všechny exekuční příkazy, které zanikly. Účastníkům řízení toto zasílá pouze na žádost. (ÚZ, č. 1142, 2016)

2.5 Shrnutí

V této kapitole jsou popsány druhy exekučního řízení v rámci právní úpravy v ČR, je uvedeno, co je exekuční titul, na jejímž základě se exekuce provádí, zahájení, průběh a skončení exekučního řízení.

3 Provádění srážek z dávek důchodového pojištění v rámci ČSSZ

„ČSSZ je největší a v rámci státní správy ČR zcela výjimečnou finančně správní institucí, která spravuje agendu více než 8,7 milionu klientů, z toho 2,9 milionu důchodců. Vyplácí přes 3,5 milionu důchodů a měsíčně kolem 270 tisíc dávek nemocenského pojištění“. (ČSSZ, 2017)

Organizační struktura ČSSZ je následující:

- ústředí ČSSZ
- regionální pracoviště ČSSZ
- okresní správy sociálního zabezpečení (dále jen „OSSZ“)
- Pražská správa sociálního zabezpečení (dále jen „PSSZ“) a její územní pracoviště
- Městská správa sociálního zabezpečení Brno (dále jen „MSSZ“) (ČSSZ, 2017)

V čele Všech organizačních jednotek ČSSZ jsou ředitelé, s výjimkou územních pracovišť Pražské správy sociálního zabezpečení, v jejichž čele jsou vedoucí. (ČSSZ, 2017)

V letech 2012 – 2016 došlo v českém právním řádu v oblasti vymáhání dobrovolně neuhrazených dluhů k podstatným změnám, a proto musela ČSSZ jako plátce důchodů nově upravit postup při provádění srážek z důchodu. Původně byly srážky z důchodu prováděny pouze na ústředí ČSSZ, ale vzhledem k vzrůstajícím počtům byly poté rozděleny dle místní příslušnosti na všechny OSSZ, PSSZ, MSSZ v rámci celé České republiky.

ČSSZ jako plátce důchodu provádí v současné době srážky z důchodu nařízené soudy výkonem rozhodnutí srážkami ze mzdy v době do 31. 12. 2012 a dále výkony rozhodnutí srážkami ze mzdy nařízené soudy po 1. 1. 2014, kterých je velmi málo. Dále provádí exekuční srážky z důchodu nařízené exekučním titulem vydaným soudním exekutorem, finančním úřadem, celním úřadem, městským úřadem atd.

3.1 Zahájení exekučního řízení z dávek důchodového pojištění

„Účastníky exekučního řízení jsou oprávněný a povinný“. (ÚZ č. 1142, 2016, s. 261)
ČSSZ jako plátce důchodu není účastníkem exekučního řízení, avšak má v něm řadu povinností, které jí ukládá zákon.

Při nařízení exekuce srážkami ze mzdy a jiných příjmů doručí vydávající orgán ČSSZ do vlastních rukou exekuční příkaz, ve kterém nařídí, aby ode dne, kdy jí exekuční příkaz bude doručen, prováděla z důchodu povinného stanovené exekuční srážky a nevyplácela je povinnému. Vydávající orgán ale nemůže nařídít vyšší exekučních srážek, které má ČSSZ z důchodu provádět. Tuto částku určí dle OSŘ sama ČSSZ. Od doručení exekučního příkazu je ČSSZ povinna provádět exekuční srážky z důchodu povinného a deponovat je do doby, kdy jí bude zaslána informace o tom, že exekuční příkaz nabyl právní moci. Poté deponované exekuční srážky zašle dle pokynu vydávajícího orgánu na jím určený účet.

ČSSZ je povinna respektovat i exekuční příkazy, kterými byly neoprávněně nařízeny exekuce ze mzdy a jiných příjmů a nařízené srážky provádět. V těchto případech oznámí tuto skutečnost soudu, který exekuci nařídil.

„Pořadí pohledávek se řídí dnem, kdy bylo plátcí mzdy doručeno nařízení výkonu rozhodnutí“. (ÚZ č. 1142, 2016, s. 65) Toto pořadí nesmí být porušeno.

Při zahájení exekučního řízení se nejdříve musí zjistit všechny související informace, aby byly exekuční srážky prováděny dle podmínek stanovených zákonem. Např. počet vyživovaných osob, zda povinný není v ústavu sociální péče či zda se jedná o přednostní nebo nepřednostní pohledávku. Dále povinnému nesmí být sražena z měsíční mzdy základní částka, tj. nezabavitelná částka. (ÚZ č. 1142, 2016) Jakmile je vše přešetřeno, může být zahájen samotný proces exekučních srážek z důchodu.

3.1.1 Nezabavitelná částka

„Pod pojmem nezabavitelná částka rozumíme část mzdy, která nesmí být sražena a musí být vždy vyplacena povinnému, neboť má sloužit k zajištění jeho základních životních potřeb“. (Breburda, 2015, s. 81)

Nezabavitelná částka činí pro rok 2017 po zaokrouhlení 6.155,- Kč. K této částce se připočítává její $\frac{1}{4}$ i na každou osobu, které je povinný povinen poskytovat výživné. Na manžela povinného se $\frac{1}{4}$ nezabavitelné částky započítává i když má svůj samostatný příjem. Na dítě se manželům započítává $\frac{1}{4}$ nezabavitelné částky každému zvlášť. Pokud byl ale nařízen výkon rozhodnutí na výživné (běžné a dlužné výživné), toto dítě se do vyživovaných osob nezapočítává. (ČSSZ, 2017)

Dále je třeba uvést, že pokud má povinný vyšší důchod, existuje také částka, nad kterou se zbytek důchodu srazí bez omezení. Tato částka byla pro rok 2017 stanovena ve výši 9.232,- Kč. (ČSSZ, 2017)

3.1.2 Vyživované osoby

Za vyživovanou osobu se považuje manžel či manželka, a to bez ohledu na to, zda má každý svůj příjem nebo zda spolu žijí ve společné domácnosti. Povinný toto dokládá předložením oddacího listu. Stejně tak se za vyživovanou osobu považuje osoba, která s povinným uzavřela registrované manželství, což je také nutno doložit dokladem o partnerství. Naproti tomu druh a družka nemají vůči sobě žádnou vyživovací povinnost. (Breburda, 2015)

Dalšími vyživovanými osobami jsou vlastní nebo osvojené děti povinného, které nejsou schopny se sami živit. Jako vyživovaná osoba se dítě počítá nejdéle do 26 let, ale s podmínkou, že od 16 let musí být doloženo potvrzení o studiu. Pokud má ale povinný v domácnosti dítě, které je jeho manžela/ky z dřívějšího manželství, nemůže být uplatněno jako vyživovaná osoba. Vyživované děti se dokládají doložením rodného listu dítěte. (Breburda, 2015) Nezabavitelná částka na jednu osobu byla stanovena pro rok 2017 po zaokrouhlení 1539,- Kč. (ČSSZ, 2017)

3.1.3 Ústav sociální péče

„Jde-li o výkon rozhodnutí srážkami z důchodu fyzické osoby, která z tohoto důchodu platí náklady za pobyt v ústavu sociální péče, nepodléhá výkonu rozhodnutí částka potřebná na úhradu pobytu a částka rovnající se výši kapesného v takovém ústavu“. (ÚZ, č. 1142, 2016, s. 67-68)

V takových případech musí k tomuto ČSSZ při provádění exekučních srážek přihlídnout a ve většině případů to v praxi znamená, že důchod povinného je v nezabavitelné výši a nelze z něho exekuční srážky provádět.

3.1.4 Přednostní či nepřednostní pohledávky

„Přednostními pohledávkami jsou:

- a) pohledávky výživného,*
- b) pohledávky náhrady újmy způsobené poškozenému ublížením na zdraví,*
- c) pohledávky náhrady újmy způsobené úmyslnými trestnými činy,*

- d) pohledávky daní, poplatků a jiných obdobných peněžitých plnění,*
- e) pohledávky náhrady přeplatků na dávkách nemocenského pojištění, důchodového pojištění a úrazového pojištění,*
- f) pohledávky pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pohledávky pojistného na veřejné zdravotní pojištění,*
- g) příspěvek na úhradu potřeb dítěte svěřeného do pěstounské péče,*
- h) pohledávky náhrady přeplatků na podpoře v nezaměstnanosti a podpoře při rekvalifikaci,*
- i) pohledávky náhrady přeplatků na dávkách státní sociální podpory,*
- j) pohledávky regresní náhrady podle zákona o nemocenském pojištění,*
- k) pohledávky náhrady mzdy, platu nebo odměny a sníženého platu nebo snížené odměny, poskytované v období prvních 14 kalendářních dnů a od 1. ledna 2011 do 31. prosince 2013 v období prvních 21 kalendářních dnů dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény. (ÚZ, č. 1142, 2016, s. 64)*

Tyto pohledávky jsou ze zákona vždy přednostní, a to i v případech, kdy nejsou v exekučním příkazu za přednostní výslovně označeny. Všechny ostatní pohledávky jsou pohledávkami nepřednostními.

Přednostní pohledávky se uspokojují vždy nejprve z druhé třetiny a teprve poté z první třetiny. To znamená, že pokud máme na 1. pořadí nepřednostní pohledávku a na 2. pořadí přednostní pohledávku, bude nepřednostní pohledávka uspokojována z první třetiny a přednostní pohledávka z druhé třetiny. Ale pokud by bylo pořadí obráceně, uspokojovala by se přednostní pohledávka z obou třetin a nepřednostní pohledávka by se začala uspokojovat až po uhrazení přednostní pohledávky.

Mezi přednostními pohledávkami mají absolutní přednost pohledávky výživného, které se uspokojují z druhé třetiny bez ohledu na jejich pořadí.

3.2 Průběh exekučního řízení z dávek důchodového pojištění

Rozsah srážek upravují ustanovení §§ 251 - 302 OSŘ. Z ustanovení § 281 OSŘ vyplývá, že při výkonu rozhodnutí exekučními srážkami z důchodu nesmí být nikdy exekuční srážky prováděny ve větším rozsahu, než dovolují ustanovení OSŘ, a to i když s tím povinný souhlasí. Exekuční srážky proto v žádném případě nesmějí

přesáhnout hranici stanovenou ustanovením § 1 nařízení vlády ČR č. 595/2006 Sb., o nezabavitelných částkách. (ÚZ, č. 1142, 2016)

Pokud se oprávněný s povinným dohodne na nižších exekučních srážkách, může ČSSZ provést změnu srážek až na výzvu vydávajícího orgánu. V případě, že je ČSSZ (OSSZ, PSSZ, MSSZ Brno) zároveň i oprávněným, posoudí žádost povinného o snížení exekučních srážek vedoucí příslušného dávkového oddělení. Pokud žádosti vyhoví, sdělí to vydávajícímu orgánu, pokud jí nevyhoví, zamítavé stanovisko sdělí povinnému. Výzva vydávajícího orgánu k provádění nižších exekučních srážek pozbývá účinnosti dnem, kdy je ČSSZ doručen další exekuční příkaz. (ÚZ č. 1142, 2016)

Jestliže v průběhu exekuce dojde ke změně či zrušení exekučního příkazu, zašle vydávající orgán, který exekuci nařídil, ČSSZ rozhodnutí o změně či zrušení exekučního příkazu. Pokud k žádné změně v průběhu exekučního řízení nedojde, ČSSZ provádí exekuční srážky z důchodu až do doby, dokud není pohledávka zcela uspokojena.

V případě, že povinný doloží, že splácí dluh i mimo stanovené exekuční srážky, ČSSZ nemůže tyto splátky započítat a musí povinného odkázat na vydávající orgán. Ten následně zašle aktuální vyčíslení dluhu a ČSSZ pokračuje dále v exekučních srážkách pouze do výše tohoto vyčíslení.

Pokud ČSSZ neprovede z důchodu povinného exekuční srážky řádně a včas, nebo je provede v menším rozsahu nebo jinak poruší postup stanovený zákonem, může oprávněný uplatnit u soudu právo na zaplacení částek, které měly být srazeny povinnému, a to poddlužnickou žalobou. (ÚZ č. 1142, 2016)

3.2.1 Více plátců mzdy

V současné době je mnoho seniorů, kteří si k důchodu ještě přivydělávají. Povinný tedy pobírá od ČSSZ důchod a od zaměstnavatele mzdu.

„Pobírá-li povinný mzdu od několika plátců mzdy, vztahuje se nařízení výkonu rozhodnutí na všechny jeho mzdy“. (ÚZ č. 1142, 2016, s. 67)

V těchto případech musí být zajištěno, aby byla povinnému započítávána nezabavitelná částka pouze jednou, protože jinak by byl povinný zvýhodněn.

Vydávající orgán musí určit, který z plátců bude ponechávat nezabavitelnou částku a který bude srážet bez omezení. V případě, že má povinný pouze jednu pohledávku např. výživné a vydávající orgán dospěje k názoru, že stačí exekuční srážky provádět pouze u jednoho plátce, sdělí ostatním plátcům, aby zatím srážky neprováděli. Pokud ale např. výše důchodu nedosahuje ani nezabavitelné výše, může vydávající orgán určit procentuálně vyšší nezabavitelné částky oběma plátcům.

V případě, že vydávající orgán určí nezabavitelnou částku ve výši důchodu, je ČSSZ povinna ho informovat v případě změny výše důchodu povinného. Vydávající orgán je poté povinen zaslat ČSSZ novou vyšší nezabavitelné částky.

3.3 Ukončení exekučního řízení z dávek důchodového pojištění

K ukončení exekučního řízení dojde v případě řádného uhrazení pohledávky, popřípadě jeho příslušenství, na což byl vydán exekuční příkaz. Jakmile je pohledávka uhrazena, je ČSSZ povinna srážky zastavit, popřípadě převést na další pořadí.

V případě, že jsou v exekučním příkazu stanovené předběžné náklady, je ČSSZ povinna dotázat se vydávajícího orgánu po uhrazení pohledávky na konečnou výši, která ještě zbývá uhradit. Do doby než jí bude sděleno vyčíslení pohledávky, ČSSZ nadále provádí exekuční srážky, které deponuje. Teprve po doručení vyčíslení může exekuční srážky zastavit, požadovanou částku odeslat, popřípadě zbylou část nadeponovaných srážek vrátit povinnému.

Dalším případem ukončení exekučního řízení je zastavení exekučního příkazu vydávajícím orgánem. Jedná se o případy, kdy např. povinný sám uhradí pohledávku nebo je pohledávka hrazena ještě dalším plátcem. V takovém případě vydávající orgán zašle ČSSZ oznámení o skončení exekuce a ČSSZ je povinna neprodleně srážky zastavit. (ÚZ č. 1142, 2016)

Exekuční řízení může být dále ukončeno, dojde-li k zániku nároku na důchod nebo na jeho výplatu. Tuto skutečnost je ČSSZ povinna neprodleně oznámit vydávajícímu orgánu. Taková situace může nastat v případě úmrtí povinného nebo odebrání invalidního, vdovského nebo sirotčího důchodu.

Exekuční řízení může být také zastaveno z důvodu, že povinný po dobu jednoho roku nepobírá důchod vůbec nebo v nezabavitelné výši. V takovém případě může vydávající orgán exekuci na návrh ČSSZ ukončit.

3.4 Shrnutí

V této kapitole je popsáno z vlastní praxe, jak jsou prováděny exekuční srážky z dávek důchodového pojištění v rámci České správy sociálního zabezpečení. V České republice existuje mnoho lidí, kteří tyto dávky pobírají a pokud jsou tyto dávky jejich jediným příjmem, je někdy velice těžké se s tak malým příjmem uživit.

4 Finanční gramotnost

Každý občan České republiky potřebuje ke svému životu peníze, neboť bez nich by si nemohl koupit jídlo, neměl by kde bydlet a nemohl by vlastně žít, protože bez peněz to prostě nejde. Z toho důvodu se někteří lidé uchylují k tomu, že si vezmou nějakou půjčku, úvěr nebo si něco koupí na splátky. V horším případě si peníze půjčí od společnosti, která se půjčováním peněz zabývá, aby si mohli např. udělat hezké Vánoce. V těchto případech kolikrát ani nedomyslí, jaké to pro ně může mít následky, protože úroky mohou být pro ně likvidační.

„Život na dluh je dnes bohužel standardním životním stylem. Jednak nedobrovolným a jednak dobrovolným. Nedobrovolným v momentě, kdy to jaksi přeženeme, či se stane nějaká nepředvídatelná událost, my nemáme vytvořenou dostatečnou rezervu a jdeme si půjčit. A dobrovolným, plánovaným a chtěným proto, že to patří bohužel k současnému životnímu stylu, a dokonce by se dalo konstatovat, že jde o moderní způsob existence – užívat si co to dá a splácet, pokud to půjde, někdy v budoucnu“. (Nacher, 2015, s. 11)

Gramotnosti se člověk učí již na základní škole, učí se číst a psát. Ale co se vlastně rozumí pod pojmem finanční gramotnost. Jedná se o souhrn znalostí, dovedností a postojů člověka nezbytných k tomu, aby dokázal finančně zajistit sebe a svou rodinu. Finanční gramotnost by se měla vyučovat již na základní škole, protože právě chybějící základy finanční gramotnosti způsobují, že si lidé neumí sestavit ani domácí rozpočet.

Finanční gramotnost souvisí především s ekonomickou gramotností. Ekonomicky gramotný člověk si umí zajistit obživu, zaměstnání a jiné finanční nároky související s běžným denním režimem. Každý občan by měl znát svou finanční situaci a také by měl mít alespoň nějaké ponětí o finanční situaci na trhu.

V oblasti ekonomiky platí, že čím více toho o penězích víme, tím úspěšnější budeme. Ale samozřejmě to znamená neustále se učit, neboť situace na trhu se neustále mění a člověk musí být schopen se dané situaci přizpůsobit. (Kiyosaki, 2012)

Současným aktuálním problémem dnešní společnosti je ale zadlužování jednotlivců a rodin a následné vyloučení ze společnosti. V těchto případech se můžou lidé obrátit

na pomáhající organizace, kde by měl být sociální pracovník schopen poskytnout odborné finanční poradenství.

4.1 Složky finanční gramotnosti

V roce 2010 byla vládou schválena Národní strategie finančního vzdělávání, jejímž cílem bylo zvýšit úroveň finanční gramotnosti občanů České republiky. Dle této strategie můžeme finanční gramotnost rozdělit do třech složek.

- Peněžní gramotnost
- Cenová gramotnost
- Rozpočtová gramotnost (Ministerstvo financí ČR, 2017)

4.1.1 Peněžní gramotnost

Peněžní gramotnost zahrnuje hlavně peníze a jejich druhy, které jsou tzv. oběživo (bankovky a mince), depozita (bankovní, bezhotovostní) a elektronické peníze (pro uskutečnění elektronické platby). Dále sem patří hotovostní platební styk (s pomocí peněz) a bezhotovostní platební styk (prostřednictvím banky). (Vybíhal, 2011)

Do peněžní gramotnosti patří také úroky u úvěrů a RPSN, což má velký vliv na to, kolik zaplatíme celkem za půjčené peníze. Úrok vyjadřuje cenu peněz, kterou zaplatíme navíc. Úroky můžeme mít roční, pololetní, čtvrtletní, měsíční nebo také denní. RPSN je pak tzv. roční procentní sazba nákladů, která musí být vždy dopředu známa, než se vůbec rozhodneme si půjčku vzít. Na výši RPSN poznáme, jak je úvěr drahý. (Vybíhal, 2011)

Dále sem ale také patří různá spoření (stavební spoření, vkladní knížka, penzijní připojištění atd.), pojištění (životní pojištění, neživotní pojištění), investice (burza cenných papírů, podílový fond), úvěry (hypotéky, kontokorent) anebo alternativní způsoby financování (leasing). (Vybíhal, 2011)

4.1.2 Cenová gramotnost

Další složkou finanční gramotnosti je cenová gramotnost, která se týká převážně trhu a tržního mechanismu. Patří sem např. pojmy jako poptávka a nabídka, dokonalá

a nedokonalá konkurence, druhy cen (regulovaná, smluvní, dumpingová) a také proč máme odlišné ceny u téhož zboží a v poslední řadě také inflace. (Vybíhal, 2011)

Odlišné ceny můžeme mít v případech, kdy musíme cenu stanovit např. dle místa prodeje, typu zákazníků, ročního období, způsobu placení nebo dle výprodejových akcí. Aby cena vypadala výhodněji, končí většinou číslicí 9. Někteří obchodníci používají tzv. vyrovnávací ceny, což znamená, že některé výrobky zlevní natolik, že jiné zase musí zdražit, aby se celkový příjem vyrovnal. (Vybíhal, 2011)

Do cenové gramotnosti, jak bylo již uvedeno, patří také inflace, což znamená znehodnocení peněz. „*Inflace znamená zvýšení průměrné hladiny cen zboží a služeb, nikoliv změnu ceny konkrétního zboží, jak si často lidé myslí*“. (Vybíhal, 2011, s. 254)

4.1.3 Rozpočtová gramotnost

Nejzásadnějšími pojmy rozpočtové gramotnosti jsou veřejné finance a státní rozpočet. Tyto pojmy by měli lidé určitě znát. Veřejné finance jsou nejdůležitější součástí veřejného sektoru a klíčovým nástrojem realizace veřejné politiky. Základním nástrojem veřejných financí je pak soustava veřejných rozpočtů, do které patří státní rozpočet. (Vybíhal, 2011)

Jako další důležitou složkou rozpočtové gramotnosti jsou daně. Placení daní patří mezi základní občanské povinnosti. Daně prostě musí platit každý občan České republiky. Další složky, které patří do příjmové položky státního rozpočtu, jsou pojistné na veřejné zdravotní pojištění a pojistné na sociální zabezpečení. (Vybíhal, 2011)

Součástí rozpočtové gramotnosti je také osobní nebo rodinný rozpočet, což je důležitou součástí každé fungující rodiny a finanční plánování a životní cyklus rodiny. Bez rodinného rozpočtu by většina rodin nebyla schopna vůbec fungovat. (Vybíhal, 2011)

4.2 Finanční gramotnost seniorů

Hlavní příčinou finanční (ne)gramotnosti je chybějící vzdělání, což s lidmi putuje celý život. Znamená to, že pokud mají nižší vzdělání, mají hůře placenou práci a nakonec mají i nižší zajištění na stáří (důchod). V době, kdy byli dnešní senioři mladí a chodili do školy, byla preferována práce doma a málokterý tehdejší školák šel studovat střední, natož vysokou školu. V dnešní době se naopak preferuje vysokoškolské vzdělání nebo alespoň maturita, to je minimum. Vliv na vzdělání má, a vždycky mělo, např. místo kde člověk žije, zdravotní stav nebo stanovené životní priority. Pro některé je důležitější rodina než peníze. Hodnoty se v současnosti změnily a lidé jdou více za kariérou.

Dříve měla každá rodina omezené množství peněz a její členové vždy přesně věděli, na co peníze použijí. V současné době většina lidí žije daným okamžikem a nedostatek peněz poté řeší půjčkou. Tzv. rodinný rozpočet měl něco do sebe a nestávalo se, že lidé neměli peníze na důležité věci.

4.2.1 Rodinný rozpočet

Vždy je nejdůležitější se nejprve zamyslet a než k takovému rodinnému rozpočtu přistoupíme, je důležité si alespoň jeden měsíc psát tabulku výdajů, za co vlastně utrácíme peníze. Zda se jedná o pravidelné povinné platby, které zaplatit musíme, platby, které nejsou pravidelné anebo platby, kterými si pouze dopřáváme blahobyt. Jedině tak můžeme zjistit, kde najdeme úspory.

Tyto výdaje pak můžeme rozdělit do čtyř skupin. Chod rodiny (např. nájem, poplatky, strava), rozvoj domácnosti (dovolená, rekonstrukce, větší nákupy), radost v rodině (hobby, peníze pro potěšení sama sebe) a rezerva pro rodinu (peníze, které požíváme pouze v krizových situacích), kde by měly být výdaje rozděleny procentuálně asi takto 60%/20%/10%/10%. Z měsíčního rozpisu bychom pak měli zjistit, zda máme v nějaké skupině rezervu. (Nacher, 2015)

Rodinný rozpočet ale není jenom o výdajích, ale také o příjmech. Každý pracující člověk dostává za svou práci mzdu, a když dosáhne důchodového věku tak je zabezpečen od státu důchodem. S tímto pravidelným příjmem by měl každý počítat a rodinný rozpočet dle něho vytvořit. Pokud by např. dostal v zaměstnání

odměnu, měl by ji dát do složky rezerva pro rodinu a ne jí bezmyšlenkově utratit, protože jsou to vlastně peníze navíc a nepotřebují je do rozpočtu.

V každém případě může přijít krizová situace, kdy peníze z vážných důvodů potřebujete, ale nemáte je. V tom případě by se měla rodina poradit, jak tuto situaci řešit. Nabízí se např. úvěr. V tomto případě bychom se měli držet zásady „*čím snadněji, bezstarostněji a rychleji máme možnost získat úvěr, tím překvapivě hůře pro nás, protože můžeme něco podstatného přehlédnout*“ (Nacher, 2015, s. 45) Rychlá a neuvážená půjčka může přinést dlouhodobé problémy. Vždy bychom měli nejdříve zvážit, zda půjčku opravdu potřebujeme, či zda by situace nešla vyřešit jinak. Například zda by nemohla pomoci třeba rodina.

Finanční (ne)gramotnost se projevuje v chybně uzavřeném úvěru, nevýhodné půjčce či hypotéce, a to pak může vést k nezvládnutí splácení půjček a následně k exekucím.

4.2.2 Vliv rodiny

V každém věku člověk potřebuje rodinu, která má na něho velký vliv, hlavně v seniorském věku by měla rodina seniora velmi podporovat. V dřívějších dobách znamenala rodina významný zdroj podpory, kterou na sebe v dnešní společnosti přebíral stát. Ale i v současné společnosti je rodina a blízcí velkou podporou při tom, když se člověk dostane do nesnází. V rodině samotné vidím naprostý základ finanční gramotnosti.

V dnešní době se společnost velice rychle vyvíjí. I mladí lidé mají často problémy všechny změny postřehnout. Pro seniory je to daleko horší, na internetu se to nedočtou, protože všichni internet nemají a mnohdy ani nevědí, na koho by se mohli obrátit se svými problémy. Někteří senioři mají problémy např. při úplně obyčejné věci, jakou je platba platební kartou nebo výběr hotovosti z bankomatu. Dost často se stává, že si nepamatují PIN ke své platební kartě, a proto ho mají někde napsaný. A to je v dnešní době velký problém a vhodná příležitost pro zloděje. Právě rodina by měla být nápomocna. V těchto situacích by se dalo říci, že by měly nejdříve pomoci děti, neboť oni se o ně také starali, dokud to potřebovaly, a až poté by měli přistoupit k jinému řešení.

Zároveň ale také existují rodiny, kde vlastní děti naopak seniora zadluží ke svým potřebám. Vzhledem k tomu, že se většinou jedná o děti nebo vnoučata, senior jim

pomoc, pokud může, neodmítne. Následně to dopadá tak, že splátky nikdo nehradí a senior se tak dostává do dluhů a následných exekucí.

4.2.3 Nabídky nekalých firem

Lidé, kteří jsou finančně (ne)gramotní a jsou více důvěřiví, a tudíž méně opatrní, jsou právě senioři. Další nástrahou pro seniory a jejich zadlužení jsou firmy, které nabízejí např. zájezd za výhodnou cenu s dárkem nebo obědem zdarma. Výlet je sice fajn pro seniora, ale vždy to není tak úplně zadarmo. Proti takovým firmám platí pouze jedno, a to na takové akce nejedít ani nechodit. Pokud se tak zachovají všichni, tato firma nemůže dále existovat. (Nacher, 2015)

V současné době má každý člověk mobilní telefon, i senioři. Každou chvíli zazvoní a v něm se ozve operátor se skvělými nabídkami. Důvěřivý senior si ani nevšimne, že nabídka má nějaké „ale“. V některých případech to opět může skončit zadlužením a následnou exekucí.

Stejně je to např. při nákupu v nákupních centrech. Všude visí cedule např. sleva o 50 %, ale je to opravdu taková sleva? Pamatuje si někdo, kolik daný výrobek stál před slevou? To si většina lidí nepamatuje, a tak se nechají napálit. Právě senioři jsou ti, kteří jezdí po různých obchodech a nakupují pouze takto zlevněné zboží.

Pořekadlo „nechci slevu zadarmo“, stále platí, ale v těchto případech musí většinou klient něco splnit, dopředu zaplatit nebo se pojistit. Vždy nakonec musí platit a senioři jsou v tomto velice ovlivnitelní.

Existuje celá řada lidí (mladých i starších), kteří se svou naivitou a nevědomostí nechali takto napálit a dostali se do finančně nepříjemné situace. O takových lidech se dozvídáme od svých známých nebo také z médií.

4.3 Bankovní a nebankovní sektor

Důsledek finanční (ne)gramotnosti je úzce spojen s institucemi, které nám umožní se zadlužit. Bankovní sektor v České republice tvoří Česká národní banka a soubor komerčních (obchodních) bank. Česká národní banka má nad těmito obchodními bankami dozor. Řídí se zákonem o bankách, kde jsou přesně stanoveny podmínky pro jejich fungování.

„Obchodní banka je podnikatelský subjekt, jehož základní činností je přijímat vklady od právnických nebo fyzických osob a poskytovat úvěry na vlastní účet“. (Vybíhal, 2011, s. 137)

Naproti tomu nebankovní sektor jsou různé společnosti, které nabízejí podobné služby, ale nejsou to banky. To znamená, např., že nemají bankovní licenci a nepodléhají bankovnímu dohledu. Úvěr, vklad nebo spoření je tedy v nebankovním sektoru bez záruky. Mezi jednotlivými společnostmi jsou ale propastné rozdíly, kdy se jedná o velké renomované společnosti až po pochybné společnosti, které po sobě zanechávají nešťastné klienty. (Vybíhal, 2011)

4.3.1 Nabídky bank a ostatních společností

Bankovní i nebankovní sektory poskytují úvěry (půjčky). Úvěry mohou být krátkodobé (do 1 roku), střednědobé (4 – 5 let) nebo dlouhodobé (nad 4 – 5 let). Zpravidla platí, že čím delší je úvěr, tím větší je riziko nesplacení. Jedná se o tzv. spotřebitelské úvěry na cokoliv (televize, dovolená apod.). Tyto úvěry jsou charakterizovány anuitní splátkou, pevnou dobou splatnosti a ukazatelem RPSN. Anuitní splátka znamená, že splátka je po celou dobu splácení ve stejné výši a platí se pravidelně měsíčně, ročně apod. Pevná doba splatnosti znamená, že je vždy na začátku stanovena doba splatnosti např. 24 měsíců, 5 let apod. a tato doba se nedá změnit. Ukazatel RPSN je roční procentní sazba nákladů, která musí být klientovi vždy sdělena. Je to jediný srovnatelný ukazatel toho, jak je úvěr drahý. (Vybíhal, 2011)

Dalším pojmem u úvěru je úrok a úroková sazba. *„Úrok vyjadřuje cenu peněz. Z pohledu dlužníka je to částka, kterou zaplatí (např. bance) za zapůjčené peníze. Úroková sazba je procentní vyjádření podílu úroku k hodnotě půjčeného kapitálu“.* (Vybíhal, 2011, s. 140)

Nebankovní sektory nemají při vyřizování úvěru tak přísné podmínky. Většinou stačí potvrzení příjmu a u některých společností nemusí být ani to. Oproti tomu u banky musíte počítat s poněkud náročnějším a zdlouhavějším vyřizováním.

Dále poskytují banky dlouhodobý úvěr, tj. hypotéku. Hypotéka většinou slouží k pořízení si vlastního bydlení. Tento úvěr se většinou splácí až do důchodového věku, a proto je zátěží na rodinný rozpočet po větší část života. Hypotéka ale může

být použita i na splácení nevýhodných úvěrů. Hypoteční úvěr se poskytuje na základě písemné smlouvy mezi bankou a klientem a je jištěn zástavním právem k nemovitosti. *„Investování do vlastního bydlení je jednou z největších investic v našem životě. Z určitého pohledu se opravdu jedná o investici. Pokud nebydlíme ve vlastním, ale v nájmu, musíme neustále platit nájem někomu za to, že nám umožňuje používat jeho majetek. Stále platíme za byt a nikdy nebude náš“.* (Srování a Novotný, 2003, s. 150)

Dále bych zde mohla zmínit ještě alternativní způsob financování, čímž je leasing. Leasing je jednou z forem financování nákupu. V tomto případě si klient vlastně pronajme určitou věc (většinou automobil), která po celou dobu platnosti leasingové smlouvy, není jeho. Leasingy jsou mnohdy poskytnuty i osobám ve vyšším věku a poté když přestanou pracovat, mají později problém se splácením.

4.4 Možnosti pomoci zadluženým občanům

Jednou variantou ohledně pomoci, když je člověk zadlužený a neví jak z toho ven, jsou občanské poradny. Tyto poradny informují klienta, např. jaké daně je či není povinen platit nebo jaké má práva a povinnosti, ať je dlužníkem nebo věřitelem. Dále jsou vyhodnocena rizika spojená se zadlužením a případně sděleny možnosti východiska z jeho situace, popřípadě předány další kontakty. (Vybíhal, 2011)

Existuje Asociace občanských poraden, která realizuje projekt s názvem Podpora veřejně účelných aktivit seniorských a proseniorských organizací s celostátní působností na rok 2017. Hlavní cíle projektu jsou, formou poradenství a právní pomoci poskytnout seniorům aktivní podporu v oblasti ochrany jejich lidských práv. Dále zvýšit povědomí o řešení typizovaných problémových situací mezi seniory prostřednictvím internetové poradny nebo sestavování návodů k řešení typických problémových situací. V rámci realizace projektu bude celkově podpořeno minimálně 5000 osob z cílové skupiny seniorů. (Asociace občanských poraden, 2017) Stejně jako v roce 2017 existuje tento projekt i pro rok 2018.

Jako další možnost existuje absolvování kurzu finanční gramotnost, kde jsou účastníkům vysvětleny všechny důležité pojmy ohledně financí, naučí se používat a řídit finance v praktickém životě, bude se orientovat v nabídkách bank, naučí se spořit nebo splácet úvěry. Dále existuje např. obecně prospěšná společnost

s názvem Finanční gramotnost o.p.s., která také poskytuje pomoc při řešení zadluženým občanům.

Každý rok je dne 15. listopadu pořádán společností KRUK Česká a Slovenská republika tzv. den bez dluhů. V tento den se může každý občan přijít zdarma a nezávazně poradit na stánky Den bez dluhů, které jsou ve dne 13. a 15. listopadu připravené na 35 místech s největší zadlužeností a nezaměstnaností. Společnost KRUK Česká a Slovenská republika tuto akci pořádá za účasti partnerů, Úřad práce, Asociace občanských poraden, Fond dalšího vzdělávání, Centrum Rubikon, Logicial Česká republika a EOS-KSI Česká republika. (Kruk, 2017)

4.5 Shrnutí

V této části bych chtěla shrnout již zmíněnou finanční gramotnost seniorů. Jak jsem výše uvedla, většina seniorů není finančně gramotná, ale existuje spousta možností, jak se dá problémům předejít. Jedná se hlavně o prevenci, a pokud už je na prevenci pozdě, následuje poradenství, možností je konkrétně v hlavním městě Praha mnoho. Každá nepříznivá situace má své východisko, a pokud člověk jenom trochu chce, lze se z této situace dostat alespoň trochu schůdným způsobem.

Metodická část

5 Metodologická východiska výzkumného šetření

Ve své práci jsem se zaměřila na zjištění, zda v hlavním městě Praha stoupá nebo klesá počet zadlužených osob v postproduktivním věku a zda má na zadluženost vliv jejich finanční gramotnost.

Abych dosáhla stanoveného cíle, použila jsem kvantitativní výzkumnou strategii, a to formou získaných statistických údajů z České správy sociálního zabezpečení. Tyto statistické údaje mi pomohly zjistit počty zadlužených seniorů.

„Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování. Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem explodovat je, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných“. (Hendl, 2012, s. 44)

Zároveň jsem pro empirické šetření použila kvalitativní výzkumnou strategii – polostrukturované dotazování (interview). Vzhledem k tomu, že jsou informace získávány od velmi malého výzkumného souboru, má výsledek nízkou reliabilitu, ale poměrně vysokou validitu.

Validita odkazuje na přiměřenost, smysluplnost a užitečnost specifických závěrů, které se provádějí na základě výsledku měření. (Hendl, 2012)

Kvalitativní výzkum má mnoho definic. *„V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Z tohoto důvodu se někdy kvalitativní výzkum považuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu. V jeho průběhu nevznikají pouze výzkumné otázky, ale také hypotézy i nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru dat i jejich analýze“.* (Hendl, 2012, s. 48)

Pro to, abych dosáhla cíle své bakalářské práce, se v tomto případě musí kvalitativní a kvantitativní strategie doplňovat, neboť samostatné zjištění zadlužených osob v postproduktivním věku mi k posouzení toho, zda má na jejich zadluženost vliv

finanční gramotnost, opravdu nestačí. Musí se také zjistit samotná finanční gramotnost, která kvantitativní strategií zjistit nelze, a proto jsem pro tento účel použila kvalitativní strategii formou interview.

V interview jsou určité zásady pro vedení. Např. klademe vždy jen jednu otázku, tyto otázky doplňujeme dalšími otázkami, pozorně nasloucháme, necháváme na odpověď dostatek času, sbíráme data, ale neposuzujeme osobu. Po dokončení interview kompletujeme své poznámky, jejich kvalitu a úplnost. (Hendl, 2012)

Ke každému výzkumu bychom měli mít svůj návrh plánu výzkumu, což je významná část výzkumné akce. Zásadou je, že každá výzkumná strategie a zvolené metody musí být vhodné pro zodpovězení stanovené výzkumné otázky. Měli bychom si stanovit účel, konceptuální rámec, výzkumné otázky, metody zkoumání a strategii výběru. Bez tohoto plánu bychom neměli výzkumnou část ani začínat. (Hendl, 2012)

5.1 Stanovení dílčích cílů výzkumu

V rámci hlavního výzkumného cíle, kterým je analýza počtu zadlužených seniorů v hlavním městě Praha v kontextu finanční gramotnosti, jsem stanovila následující dílčí cíle:

Cíl 1: Zjistit, zda zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha přibývá či ubývá.

Cíl 2: Zjistit, jaké jsou zkušenosti informantů v postproduktivním věku se zadlužeností a jaká je jejich finanční gramotnost.

Cíl 3: Zjistit, jaký typ úvěrů nebo půjček informanti v postproduktivním věku preferují.

Cíl 4: Zjistit příklady možností poradenských míst v hlavním městě Praha ohledně pomoci s danou problematikou, a zda jsou tato místa seniory využívána.

Tabulka 1: Transformační cíle

Dílčí cíl	Výzkumná technika	Zdroj zjištění	Otázky na interview
DC 1 Zjistit, zda zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha přibývá či ubývá.	analýza	Česká správa sociálního zabezpečení	Statistické údaje o počtu zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha
DC 2 Zjistit, jaké jsou zkušenosti informantů v postproduktivním věku se zadlužeností a jaká je jejich finanční gramotnost.	interview	informanti	<p>1. Vaše dosažené vzdělání a bydliště. Doplňující otázka: máte exekuce?</p> <p>2. O jakou finanční částku vám poklesl příjem při odchodu do starobního důchodu?</p> <p>3. Navštěvujete nějaké vzdělávací kurzy pro seniory, popřípadě jaké? V případě, že ne, proč?</p> <p>4. Jaké používáte bankovní produkty (např. internetové bankovníctví, platební kartu atd.)</p> <p>5. Jak se jmenuje instituce, která vykonává dohled nad bankami v ČR?</p> <p>6. Od jaké společnosti nebo banky jste využil/a úvěru/půjčky a z jakého důvodu?</p> <p>7. Podle čeho jste si úvěr/půjčku vybral/a?</p> <p>8. Uměl/a byste popsat, co znamená navigátor bezpečného úvěru?</p> <p>9. Popište, co znamená RPSN a jaký vliv to má pro člověka, který si vezme úvěr?</p> <p>10. Popište, co znamená refinancování úvěru a co je jeho podstatou.</p> <p>11. Co se vám vybaví, když se řekne dluhová past a máte s tím osobní zkušenosti?</p>

DC 3 Zjistit, jaký typ úvěrů nebo půjček informanti v postproduktivním věku preferují.	interview	informanti	1. Uměl/a byste popsat, jaký je rozdíl mezi bankovním a nebankovním sektorem?
			2. Dal/a byste při rozhodování o úvěru/půjčce přednost bankovnímu nebo nebankovnímu sektoru a proč.
DC 4 Zjistit příklady možností poradenských míst v hlavním městě Praha ohledně pomoci s danou problematikou, a zda jsou tato místa seniory využívána.	interview	informanti	1. Kam byste se obrátil/a o radu nebo o pomoc v případě problémů se splácením úvěru/půjčky?
			2. Znáte nějakou společnost, která pomáhá zadluženým lidem?

5.2 Charakteristika výzkumného souboru

Pro moje potřeby interview jsem si zvolila osoby, které pobírají starobní důchod a žijí v hlavním městě Praha. Větší část informantů měla v době prováděného interview exekuční srážky z dávek důchodového pojištění, neboť právě na tyto osoby jsem se zaměřila ve své bakalářské práci.

Tabulka 2: Charakteristika informantů

Označení informanta	věk	pohlaví	vzdělání	exekuce
informant 1	65	žena	středoškolské	ano
informant 2	69	žena	vyučena	ne
informant 3	73	žena	vyučena	ano
informant 4	71	žena	vyučena	ano
informant 5	68	žena	VŠ	ne
informant 6	72	muž	středoškolské	ano
informant 7	70	muž	středoškolské	ne
informant 8	69	muž	vyučen	ano
informant 9	71	muž	vyučen	ano
informant 10	69	muž	VŠ	ne

5.3 Průběh výzkumu

Svému výzkumu jsem se věnovala podstatnou část 3. ročníku svého studia, neboť jsem hledala vhodné informanty. Potřebovala jsem informanty, kteří budou pobírat starobní důchod a zároveň alespoň někteří z nich budou mít prováděny exekuční srážky. Tyto informanty jsem získala díky společnosti KRUK Česká a Slovenská republika, která pořádá na 35 kontaktních pracovištích Úřadu práce po celé republice vzdělávací akci Den bez dluhů. Při této příležitosti jsem oslovila 10 přítomných občanů v postproduktivním věku, kteří byli ochotni poskytnout mi interview ohledně svých problémů.

Zvolení informanti bohužel nedali svolení s nahráváním interview, neboť se jednalo o pro ně zásadní, citlivé informace a nechtěli, aby byl jejich rozhovor někde zveřejněn. Souhlas nedali ani poté, co jsem je ujistila, že tyto nahrávky nebudou nikde použity, pouze budou přepsány do méjí bakalářské práce, kde nebude jmenováno, kdo byl informantem. Z tohoto důvodu jsem si pouze dělala poznámky, které jsou v následující kapitole podrobně zhodnoceny.

5.4 Rizika výzkumu

Za riziko výzkumu lze považovat výběr vhodných informantů, neboť mezi lidmi na ulici bych asi těžko hledala ty správné. Proto jsem zvolila akci pořádanou právě pro tyto lidi, na které jsem je mohla oslovit.

Rizikem výzkumu také může být, že u takto citlivých informací nemusí tito lidé vždy mluvit pravdu a některé informace si mohou trochu upravit, což je asi v jejich situaci pochopitelné, neboť se za svoje problémy, do kterých se dostali, mohou stydět.

Dalším rizikem je malý vzorek interview, podle kterého samozřejmě nelze hodnotit celou populaci. Vybraní lidé, byli účelově zvoleni pro tento výzkum a nelze podle nich posuzovat ostatní.

Riziko může dále nastat v průběhu zpracování samotných interview, neboť výzkumník může mít proti zvolené skupině např. určité předsudky, a tím může ovlivnit samotné zpracování.

Výzkumná část

6 Popis a interpretace zjištěných výsledků

V poslední části bakalářské práce bych chtěla popsat samotná zjištění, kterými jsem dosáhla cíle své bakalářské práce, a to, zda zadlužených seniorů, kterým jsou prováděny srážky z dávek důchodového pojištění, v hlavním městě Praha přibývá či ubývá ve srovnání období roku 2016 a 2017 a dále, zda má na zadluženost těchto seniorů vliv jejich finanční gramotnost. Současně z výzkumu vyplynuly další okolnosti, které mají vliv na zadluženost těchto osob.

Dílčí zjištění, analýzy a interpretace budou prezentovány v jednotlivých podkapitolách dle stanovených cílů.

6.1 Zjištění, zda zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha přibývá či ubývá

Tato kapitola je zaměřena na dílčí cíl 1, kde jsou porovnány počty zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha, z čehož vyplývá, zda přibývá či ubývá zadlužených seniorů. Tyto statistické údaje byly použity ze stránek České správy sociálního zabezpečení, kde jsou uvedeny počty všech důchodů v České republice, se zavedenou exekuční srážkou.

Tabulka 3: Zadlužení senioři v roce 2016

2016	muži	ženy	celkem
leden	2369	2230	4599
únor	2384	2232	4616
březen	2386	2223	4609
duben	2382	2224	4606
květen	2393	2228	4621
červen	2418	2245	4663
červenec	2422	2261	4683
srpen	2439	2249	4688
září	2431	2255	4686
říjen	2445	2270	4715
listopad	2453	2252	4705
prosinec	2437	2250	4687

Tabulka 4: Zadlužení senioři v roce 2017

2017	muži	ženy	celkem
leden	2430	2238	4668
únor	2444	2244	4688
březen	2497	2275	4772
duben	2510	2274	4784
květen	2524	2287	4811
červen	2543	2289	4832
červenec	2524	2283	4807
srpen	2494	2266	4760
září	2513	2257	4770
říjen	2523	2250	4773
listopad	2505	2254	4759
prosinec	2483	2242	4725

Z uvedených tabulek vyplývá, že v hlavním městě Praha je více zadlužených mužů v postproduktivním věku než žen. Dále vyplývá, že v roce 2017 oproti roku 2016 stále přibývá těchto zadlužených osob, i když pouze o malý počet. Dle sdělení České správy sociálního zabezpečení roste počet osob, kteří do důchodu vstupují již s exekucí, či s několika exekucemi. Těmto lidem před odchodem do důchodu prováděl srážky z příjmu zaměstnavatel a povinnost tedy převzala Česká správa sociálního zabezpečení z titulu plátce důchodu (mzdy). (ČSSZ, 2018)

V roce 2016 pobíralo starobní důchod v hlavním městě Praha celkem 268 814 tisíc obyvatel. Z toho bylo 167 633 tisíc žen. (ČSSZ, 2018) Průměrně tedy měsíčně pobíralo starobní důchod cca 22 401 tisíc obyvatel. Z těchto lidí mělo v průměru 4 656 osob exekuční srážky, z čehož vyplývá, že cca 20 % starobních důchodců má prováděny exekuční srážky z dávek důchodového pojištění.

V roce 2017 pobíralo starobní důchod v hlavním městě Praha celkem 267 951 tisíc obyvatel. Z toho bylo 166 296 tisíc žen. (ČSSZ, 2018) Průměrně tedy měsíčně pobíralo starobní důchod cca 22 329 tisíc obyvatel. Z těchto lidí mělo v průměru 4 762 osob exekuční srážky, z čehož vyplývá, že cca 21 % starobních důchodců má prováděny exekuční srážky z dávek důchodového pojištění.

6.2 Zjištění, jaké jsou zkušenosti informantů v postproduktivním věku se zadlužeností a jaká je jejich finanční gramotnost

Tato kapitola je zaměřena na dílčí cíl 2, kde jsem použila výzkumnou metodu interview. Tento dílčí cíl se velmi prolíná s předchozím dílčím cílem, protože v současné době je velice důležité být finančně gramotný, aby se člověk nedostal svým nevědomím do finančních problémů. Vybraným informantům byly pokládány takové otázky, ze kterých vyplynulo, jaké jsou možné příčiny nárůstu zadlužených seniorů a zda jsou nebo nejsou finančně gramotní.

V interview jsem jako první položila všem informantům otázku, jaké mají vzdělání. Mezi informanty jsem tedy měla dvě osoby s vysokoškolským vzděláním, tři osoby se středoškolským vzděláním a ostatní byly pouze vyučeny v různých oborech. Dle mého názoru, je malý počet s vysokoškolským vzděláním z toho důvodu, že v době, kdy tito lidé byly ve věku cca 18 let, nebyla taková příležitost studovat na vysokých školách.

Jako další jsem zvolila otázku, o jakou finanční částku jim poklesl příjem při odchodu do starobního důchodu. V tomto případě se někteří informanti rozčílili. Např. informant č. 3 uvedl: „*Celý život mi něco sráží z platu, prý na důchod a nakonec pomalu nemám na zaplacení nájmu a co jíst*“.

S poklesem příjmu na tom byli nejhůře lidé s vysokoškolským vzděláním dále se středoškolským a nakonec vyučení. Většina z nich uváděla, že vyšší příjem měla až v posledních letech, a proto mají malý důchod. Např. informant č. 1 uvedl pokles příjmu o cca 10 000,- (SŠ), informant č. 3 cca 8 000,- (vyučen), informant č. 4 cca 6 000,- (vyučen) a informant č. 5 cca 15 000,- (VŠ). Z toho vyplývá, že vysokoškolsky vzdělaným lidem poklesne příjem při odchodu do starobního důchodu o daleko větší částku. Dle mého názoru je to způsobeno tím, že v předchozí době nebyly tak vysoké příjmy, jaké jsou v současné době, a proto byl těmto osobám starobní důchod počítán z nižších částek.

Na otázku, zda navštěvují/nenavštěvují vzdělávací kurzy a proč, většina informantů odpověděla, že ne, protože nemají čas. Po doplňující otázce, co tedy dělají, někteří odpověděli, že stále chodí do práce nebo, že se věnují domácnosti např. zahrádce. Informant č. 8 sdělil: „*Ano, před několika lety jsem byl na kurzu práce s počítačem*

a internetem“. Sdělil, že mu vnučata dala domů počítač, a on chtěl alespoň něco umět. Informant č. 3 sdělil: *„Bohužel nikam chodit nemůžu, protože nemám, kdo by mě tam odvedl, jak vidíte, špatně se pohybuju“*. Tento informant má základní informace o internetu od svých dětí, takže v určitých případech si dokáže spoustu věcí najít na internetu.

Na otázku, jaké používají bankovní produkty, sdělili někteří informanti, že používají platební kartu a jiné bankovní produkty je nenapadají. Internetové bankovníctví používají 4 informanti, a to s vysokoškolským a středoškolským vzděláním. Informant č. 3 uvedl: *„Žádným bankám nevěřím, pořád chtějí něco platit, a proto nemám ani účet v bance. Vystačím si sám“*.

Další otázkou jsem chtěla zjistit, zda informanti vědí, kdo má nad všemi bankami v České republice dohled a pečuje tedy o bezpečné fungování finančního systému v České republice. K mému překvapení až na jednoho informanta všichni věděli, že se jedná o Českou národní banku.

Dále mne zajímalo, od jaké společnosti nebo banky využili moji informanti úvěru/půjčky a z jakého důvodu. V odpovědích zaznělo i to, že měli kdysi dávno manželskou půjčku, a že ta byla nejlepší. V současné době ale uváděli půjčky např. od České spořitelny, Cetelem, Home Credit a jiné půjčky, které nabízejí např. v obchodě při nákupu zboží na splátky. Informant č. 7 uvedl, že měl také leasing na auto. Jako důvod půjčky uváděli převážně bydlení a auto. Informant č. 4 uvedl: *„Byla jsem přesně ten blbec, který jel na výlet a koupil si tam nějaké nádoby, které splácím doted“*. Informant č. 5 např. sdělil: *chtěla jsem pomoci svým dětem se stavbou domku, a proto jsem si vzala půjčku*“. Z většiny odpovědí vyplývalo, že v danou chvíli prostě bylo nutné vzít si půjčku, ale už nepřemýšleli, co to bude mít za následky, pokud by nemohli splácet.

Na otázku, podle čeho si vybírali druh úvěru/půjčky mi bylo sděleno informantem č. 9, *„hlavně jsem to potřeboval hned“*. Jiní sdělili, že se rozhodovali např. podle výše měsíční splátky nebo podle toho, zda museli dokládat příjmy. Dále také zaznělo, že půjčka byla doporučena kamarádem. Pouze jeden informant sdělil, že si spočítal, kolik je rozdíl mezi výší půjčených peněz a mezi splátkami, které si vynásobil dobou, po kterou bude splácet. Ale dodal: *„stejně mi nic jiného nezbylo, než si půjčku vzít, protože v té době jsem byl tzv. v háji“*.

Další otázkou bylo popsat, co je to navigátor bezpečného úvěru. Na tuto otázku neuměl odpovědět ani jeden informant. Po sdělení, že navigátor bezpečného úvěru umožňuje rychlou orientaci, u kterých institucí si nepůjčovat a naopak poukázat na důvěryhodné instituce mi bylo sděleno, že nevěděli, že něco takového vůbec existuje.

Na otázku, co znamená RPSN a jaký vliv to má pro člověka, který si vezme úvěr, bylo ve většině případů odpovězeno, že vědí, že něco takového je na tom papíře, ale že nevědí, co přesně to znamená. Spíš se lépe orientují, když se řekne úrok. Informant č. 6 sdělil: *„Myslím, že je to něco jako úrok, vím, že je to napsané na smlouvě, ale bankám věřím, tak jsem si to víc nezjišťovala“*. Informant č. 1 sdělil: *„O kolik platím víc“*. Informant č. 10 jako jediný sdělil: *„To je roční procentní sazba nákladů, vlastně procentuální podíl z dlužné částky za jeden rok“*. Po doplňující otázce jak to, že to ví takto přesně, mi sdělil, že nedávno toto zkoumal ohledně nové půjčky, a že ho na to upozornil kamarád.

Další otázkou bylo popsat, co znamená refinancování úvěru a co je jeho podstatou. Část informantů věděla, že tato možnost je, ale neuměli popsat podstatu. Informant č. 8 sdělil: *„To je, že se mi změní způsob splátek a něco i ušetřím“*. Jiný naopak uvedl: *„To je sloučení půjček dohromady“*. Podobně také uvedl informant č. 7: *„Je to sloučení půjček a pak mám výhodnější podmínky splácení“*. Dále také zazněly odpovědi jako *„odpustí mi část dluhu“* nebo *„přepočítání“*. V podstatě všichni ale věděli, že podstatou refinancování je splacení staré půjčky novým úvěrem za lepších podmínek, i když to každý řekl jinak.

Poslední otázkou k tomuto dílčímu cíli byl dotaz na dluhovou past, do které se spousta lidí dostane tak rychle, že ani neví jak. Na tuto otázku informant č. 6 sdělil: *„Slyšela jsem to v televizi, týká se to lidí, co mají víc dluhů, než jsou schopni splácet“*. Informant č. 5 sdělil: *„Osobně s tím zkušenost nemám, ale myslím, že to znamená přebíjení půjčky jinou půjčkou“*. Většina informantů věděla, že to znamená, že už nemůžou splácet, ale v jejich případě se toto nestalo. S dluhovou pastí osobní zkušenost neměl nikdo. Pouze to v některých případech zaslechli v jejich okolí.

6.3 Zjištění, jaký typ úvěrů nebo půjček informanti v postproduktivním věku preferují

V této podkapitole se budu věnovat otázkám týkajících se bankovního a nebankovního sektoru. Jako první jsem zvolila otázku, zda informanti volili úvěr/půjčku od bankovního či nebankovního sektoru. V případě informantů, kteří měli úvěr na bydlení, byl daný úvěr vždy od bankovního sektoru. Někteří měli od bankovního sektoru takové ty karty nabyté na určitou sumu např. na 60 000,- a tu stále spláceli dokola, protože z ní vždy zase peníze vybrali. Informant č. 8 sdělil, že nutně potřeboval peníze, a že si půjčil, už neví, jak se společnost jmenovala, ale každou středu si prý chodili pro splátku. Informant č. 3 sdělil: *„Vzala jsem si na splátky pračku, když se mi rozbila, protože prát musím, myslím, že v obchodě byla možnost splácet u Cetelemu“*.

Po celkovém zhodnocení jsem zjistila, že každý z informantů si někdy vzal půjčku od nebankovního sektoru, ale na větší částky ve většině případů volili bankovní sektor, protože prý jsou již ověřené a nedovolili by si nějaké podvody jako jiné neznámé společnosti.

Na otázku, jaký je rozdíl mezi bankovním a nebankovním sektorem většina informantů sdělila, že bankovní sektor jsou vlastně banky a třeba i Česká spořitelna a nebankovní sektor jsou takové ty firmy, které z lidí vytáhnou nehorázné peníze navíc. Málokterý informant věděl, že jsou i slušné společnosti známé v České republice, které mají skoro stejné podmínky jako banky a v některých případech i lepší. Informant č. 1 sdělil: *„Já už bych si nevzal půjčku od nikoho, budu rád, že dluhy, které mám, zaplatím do konce života“*.

6.4 Příklady možností poradenských míst v hlavním městě Praha ohledně pomoci s danou problematikou, a zda jsou tato místa seniory využívána

Tento dílčí cíl je převážně informativní, neboť lidé by měli vědět, na koho se mohou obrátit o pomoc. Nejdříve bych popsala příklady několika společností, které se zaměřují již na zadlužené osoby a poskytují jim poradenství nebo případně přímo řešení při jejich finančních problémech.

KRUK Česká a Slovenská republika s.r.o.

Díky této společnosti jsem mohla uskutečnit svůj výzkum formou interview, neboť již po šesté organizuje po celé České republice akci s názvem Den bez dluhů a já jsem si v rámci této akce vytipovala své informanty.

Společnost KRUK vždy převezme dluhy od původního věřitele a stává se novým věřitelem. Společnost si svých klientů váží, neboť do dluhů se může dostat každý. Své klienty se snaží motivovat a pomáhat jim v řešení v jejich těžké finanční situaci. Tím nejdůležitějším prvkem je, že svým klientům nabídnou splátkový kalendář, který umožňuje rozložit dluh do splátek na delší dobu místo toho, aby to museli zaplatit najednou. Výše splátky je vždy přizpůsobena finanční situaci klienta. Při pravidelném splácení jsou klienti chráněni před navyšováním dluhu a jeho řešení soudní cestou. Společnost KRUK je toho názoru, že splátkový kalendář je nejlepším krokem ven z dluhů. (Kruk, 2018)

Společnost KRUK, jak jsem již zmínila, pořádala v roce 2017 již po šesté akci po celé České republice, za účasti Úřadů práce, který naopak klade důraz na prevenci před dluhy, a to na prohloubení finanční gramotnosti. Úřad práce apeluje na osoby bez práce, aby se co nejvíce snažili zamezit tomu, aby se ocitli v dluhové pasti.

Návštěvníky této akce jsou např. matky samoživitelky, které se přijdou poradit o svém rozpočtu. Dále jsou to právě zadlužení senioři nebo osoby s již vysokými dluhy anebo přímo s exekucemi. Tito lidé již nevědí jak dál, a proto se přijdou poradit s odborníky.

Společnost KRUK rozdává na této akci letáky 10 kroků (viz příloha 1), jak se dostat z dluhů, které by měly pomoci alespoň těm, kteří své problémy ještě sami dokážou zvládnout a pokud ne, měli by se poté popřípadě obrátit na síť Občanských poraden.

Poradna při finanční tísni o.p.s.

Tato společnost je nezisková, nestátní a nekomerční obecně prospěšná společnost, kde jsou všechny služby zdarma. Jejich posláním je kvalitní a účinná poradenská činnost pro občany ve finanční tísni v hrozící či již existující platební neschopnosti nebo v exekuci. Mottem této společnosti je „Naše pomoc pro Váš nový start“. (Poradna při finanční tísni, 2018)

Na tuto společnost se může obrátit osoba, která se zamýšlí zadlužit (uvažuje o úvěru nebo půjčce). V těchto případech proběhne rozbor finanční situace, konzultace možných rizik zadlužení a rozbor smlouvy o úvěru nebo půjčce. (Poradna při finanční tísní, 2018)

Dále se můžou na tuto společnost obrátit lidé, kterým hrozí, že v důsledku nepředvídané změny životní situace nebudou schopni splácet dluh, nebo již v takové situaci jsou a pravidelný příjem výrazně poklesl. Může se jednat právě o důvod, kdy nastal čas odchodu do starobního důchodu nebo došlo k dlouhodobému onemocnění, ztráty zaměstnání, rozvodu či úmrtí partnera. (Poradna při finanční tísní, 2018)

Tato společnost je vlastně schopna poradit ve všech případech ohledně úvěrů/půjček, a to jak preventivně (poradit vhodnost půjčky), tak i v případech, kdy už je na prevenci pozdě.

Občanská poradna Praha 1

Tato občanská poradna je nestátní nezisková organizace, člen Asociace občanských poraden. Poskytuje rady a informace z různých oblastí, a to komukoli, kdo se na ni obrátí. Např. z oblasti dluhy, exekuce, rodinný rozpočet, sociální dávky, sociální pomoc nebo také pracovně – právní vztahy a zaměstnanost. (Občanská poradna Praha 1, 2018) Dluhy a zaměstnanost jdou většinou tzv. ruku v ruce, a proto je důležité, že odborníci této poradny mají zkušenosti i s těmito oblastmi.

Služby v této organizaci jsou bezplatné, poradci jsou diskrétní a jsou vázáni mlčenlivostí, kdy klient může vystupovat zcela anonymně. Dále je tato organizace nezávislá na státních nebo jiných organizacích a služby jsou poskytovány všem lidem bez rozdílu.

Člověk v tísní o.p.s.

Člověk v tísní je nevládní nezisková organizace. Tato organizace poskytuje různé sociální a vzdělávací služby. Na tuto organizaci se můžou obrátit lidé s problémy s dluhy, exekucemi, ale i s pomocí o kontakt s úřady a jinými subjekty státní správy, se sháněním přijatelného bydlení či zaměstnání, ale také např. s doučováním dítěte. (Člověk v tísní, 2018)

Tato organizace působí také ve světě, kde pomáhá humanitární pomocí, a v České republice se snaží zlepšit situaci v sociálním vyloučení, z nichž většina jsou Romové. Z toho důvodu se ani takový občan nemusí obávat přijít do této organizace poradit se ohledně svých problémů. Tato organizace opravdu žádné předsudky nemá, i když si to mnozí z nich myslí.

Občanská poradna Společnou cestou z. s.

Cílem této občanské poradny je poskytovat bezplatné informace, rady a případnou další pomoc v 18 vymezených oblastech. Na tuto organizaci se může obrátit každý občan, poradna neomezuje svoji činnost na žádnou konkrétní skupinu. Principy občanského poradenství jsou bezplatnost, diskrétnost, nestrannost a nezávislost. (Společnou cestou, 2018)

Tato občanská poradna poskytuje služby a informace např. v oblasti problematiky zadlužování občanů, bydlení, občanskoprávní vztahy, pracovně – právní vztahy a zaměstnanost nebo sociální dávky poskytované mimo rámec sociálního pojištění. (Společnou cestou, 2018)

6.4.1 Využití poradenských míst seniory

Součástí dílčího cíle 4 bylo zjistit, zda oslovení senioři využívají tyto poradny. Jako první jsem položila otázku, kam by se v případě problému se splácením půjčky obrátili o pomoc. Ve většině případů mi bylo odpovězeno, že samozřejmě nejdříve na příbuzné a kamarády. V počátku by nikoho nenapadlo se někomu cizímu svěřovat se svými problémy. Vzhledem k tomu, že jsem si své informanty vytipovala na akci, kterou pořádala společnost KRUK, sdělili, že se o této akci dozvěděli od přátel a z letáků, a proto se přišli podívat, popřípadě informovat.

Další otázkou bylo, zda znají nějakou společnost, která tyto služby poskytuje. Pouze informant č. 4 sdělil: „*Já už jsem jednou o takovou pomoc požádala, a to byla společnost Poradna při finanční tísní*“. Ostatní informaci sdělili, že znají, právě jmenovaný KRUK. Někteří uvedli, že určitě existuje nějaká poradna na obecních úřadech, kde by jim poradili. A pokud ne, tak by jim určitě poradili, kam mají jít.

6.5 Shrnutí dílčích cílů

DC 1: V této části jsem zjistila, že dle statistik v hlavním městě Praha přibývá zadlužených osob v postproduktivním věku, což může způsobovat mnoho problémů v jejich rodinách do budoucna. Někteří z nich mohou mít tak vysoké dluhy, že je nedokážou do konce svého života ani zaplatit.

DC 2: Tato podkapitola by se dala shrnout tak, že možnou příčinou zadlužení osob v postproduktivním věku je pokles finančních prostředků po odchodu do starobního důchodu. Mnozí lidé si neuvědomují, že již nemají takové finance, jako měli dříve a pouštějí se nerozvážně do riskantních akcí.

Většina informantů nemá dostatečné znalosti problematiky finančního trhu, a to může být jedna z příčin exekučních srážek. Dle průzkumu se oslovené osoby nemají zájem nebo čas vzdělávat, a proto vzhledem k dnešní době, kdy tato problematika jde rychle vpřed, mají problémy tzv. udržet tempo.

DC 3: V rámci tohoto dílčího cíle jsem zjistila, že úvěry/půjčky jsou využívány v bankovním i nebankovním sektoru, bez ohledu na to, jak jsou výhodné či nevýhodné. Lidé, se kterými jsem hovořila, si pořizují úvěry/půjčky podle toho, která se jim zrovna naskytne, nebo kterou jim někdo doporučí. Většinou nepřemýšlí o tom, zda je od bankovního či nebankovního sektoru.

DC 4: Touto analýzou jsem zjistila, že v hlavním městě Praha existují různé poradny, na které se mohou občané obrátit o pomoc, ale bohužel je moc nevyužívají. Dle mého názoru jsou informace o těchto poradnách nedostatečné a málo veřejně dostupné (např. letáčky u lékaře, v obchodech). Osoby v postproduktivním věku mnohdy nemají internet, aby si tyto informace našli. Z tohoto důvodu často ani nevědí, kam se obrátit se svými problémy, a mnohdy se dostávají do mnohem složitější situace, než byli na začátku.

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, zda zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha přibývá či ubývá, a zda má na jejich zadluženost vliv finanční gramotnost. Výzkum práce byl realizován kombinovaně pomocí kvantitativní a kvalitativní výzkumné metody, tj. analýzou dat a interview.

Pomocí statistických údajů ČSSZ jsem zjistila, že zadlužených osob v postproduktivním věku v hlavním městě Praha přibývá, i když jen o desítky osob ročně. Tato problematika trápí mnoho lidí a bohužel někteří z nich tuto závažnou situaci ani neřeší. Do těchto problémů se část z nich dostává ne vždy svým přičiněním (např. pomocí příbuzných), ale bohužel ve většině případů je situace opačná. Mnozí si nezjistí všechny informace a neumí vyhodnotit rizika a následky svého jednání.

Dalším cílem jsem chtěla zjistit, zda jsou osoby v postproduktivním věku finančně gramotní. Při rozhovorech se svými informanty jsem dospěla k závěru, že mnozí z nich vůbec nevědí, za jakých podmínek si berou úvěr/půjčku a neřeší, kolik vlastně celkem zaplatí. V momentální situaci řeší pouze jednoduchost a převážně rychlost poskytnutí půjčky/úvěru, což mívá později neblahé následky. Když už se ale dostanou do platební neschopnosti, vůbec nevědí, kam by se měli obrátit o pomoc. Jako první, na koho se obrací, většinou uvádí rodinu a kamarády. Vzhledem k důvěřivosti těchto lidí se může stát, že mnohé společnosti tohoto mohou kdykoli využít.

Závěrem bych shrnula, že nedostatečná finanční gramotnost mezi oslovenými osobami, vede k ohrožení této cílové skupiny. Z toho důvodu se domnívám, že by bylo vhodné pořádat více vzdělávacích akcí pro tyto občany, a nejen pro ně, ale i pro širokou veřejnost. Lze tím předejít chybně zvolené možnosti řešení dluhů, nebo již zmiňované následné dluhové pasti.

Je dobré vědět, jak se zachovat při nutnosti půjčky/úvěru a jak řešit situaci, když už nemohu splácet. V těchto případech není rodina vždy schopna pomoci, a proto existují společnosti, které se těmito problémy zabývají. To, že se na ně obrátí, není žádná ostuda, ale způsob jak se dostat ze svých problémů a dál žít spokojeným životem.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BREBURDA, Jan, *Exekuce srážkami ze mzdy*. 3 aktualizované vyd. Olomouc: Anag, 2015. 495 s., ISBN 978-80-7263-929-8.

DVOŘÁKOVÁ, Z. a kol., *Slabikář finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: COFET, 2009. 448 s., ISBN 80-254-4207-4.

HENDL, Jan, *Kvalitativní výzkum*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 408 s., ISBN 978-80-262-0219-6.

HENDRYCH, Dušan, *Právníký slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 1450 s., ISBN 978-80-7400-059-1.

KIYOSAKI, Kim, *Je nejvyšší čas*. Praha: PRAGMA, 2012. 327 s., ISBN 978-80-7349-313-4

NACHER, Patrik, *Konec finančních negramotů v Čechách*. 1. vyd. Praha: PLOT, 2015. 263 s., ISBN 978-80-7428-268-3.

SYROVÝ, Petr a NOVOTNÝ, Martin, *Osobní a rodinné finance*, 1. vyd. Praha: GRADA, 2003. 172 s., ISBN 80-247-0478-1.

TRÖSTER, Petr a kol., *Právo sociálního zabezpečení*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 290 s., ISBN 978-80-7400-473-5.

ÚZ č. 1178, *Sociální pojištění*. Ostrava: Sagit, 2017. 362 s., ISBN 978-80-7488-210-4.

ÚZ č. 1142, *Občanský soudní řád, zvláštní řízení soudní, rozhodčí řízení, soudní poplatky, exekuční řád, mediace, veřejné dražby*. Ostrava: Sagit, srpen 2016. 416 s., ISBN 978-80-7488-173-2.

VOŘÍŠEK, Vladimír, *Zákon o důchodovém pojištění*. Praha: C. H. BECK, 2012. 512 s., ISBN 978-80-7179-576-6.

VYBÍHAL, V. a kol., *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. aktualizované vyd. Praha: COFET, 2011. 416 s., ISBN 978-80-9043-96-1-0.

WINTEROVÁ, Alena a kol., *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované vyd., doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Lindě Praha a.s., 2011. 711 s., ISBN 978-80-7201-842-0.

WINTEROVÁ, Alena a MACKOVÁ, Alena, *Civilní právo procesní*. 1. vyd. Praha: Leges, 2015. 352 s., ISBN 978-80-7502-077-2.

Internetové zdroje

Podpora veřejně účelných aktivit seniorských a proseniorských organizací s celostátní působností na rok 2017. *Asociace občanských poraden* [online]. [cit. 2017-11-26].

Dostupné z: <http://www.obcanskeporadny.cz/podpora-verejne-ucelnych-aktivit-seniorskych-a-pro/>

Potřebuji pomoci. *Člověk v tísni*. [online]. [cit. 2018-03-16]

Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/potrebuji-pomoci>

ČSSZ nově nabízí podrobné údaje o exekucích důchodců, podle územního členění či druhů vyplácených důchodů. *ČSSZ* [online]. [cit. 2018-02-11].

Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2016/20160502-cssz-nove-nabizi-podrobne-udaje-o-exekucich-duchodcu-podle-uzemniho-cleneni-ci-druhu-vyplac.htm>

Důchodci v okresech a krajích v ČR. *ČSSZ* [online]. [cit. 2018-03-16].

Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/statistiky/duchodova-statistika/duchodci-v-okresech-a-krajich-cr/duchodci-v-okresech-a-krajich-cr.htm>

Profil České správy sociálního zabezpečení. *ČSSZ* [online]. [cit. 2017-11-14].

Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/profil-organizace/>

Vzrůstající trend. Týká se počtu případů exekucí z důchodů a nemocenských dávek. *ČSSZ* [online]. [cit. 2017-11-19].

Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2017/20170810vzrustajici-trend-tyka-se-poctu-pripadu-exekuci-z-duchodu-a-nemocenskych-davek.htm>

Jednotlivé fáze exekučního řízení. *Exekutorská komora ČR* [online]. [cit. 2017-11-10].

Dostupné z: <http://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/808-13-jednotlive-faze-exekucniho-rizeni?w>

Tiskové zprávy. *Kruk* [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <http://cz.kruk.eu/>

Obecné informace. *Kruk* [online]. [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://cz.kruk.eu/pro-klienty/obecn-informace/>

Národní strategie finančního vzdělávání. *Ministerstvo financí ČR* [online]. [cit. 2017-11-24].

Dostupné z: www.mfcr.cz

Úvod. *Občanská poradna Praha 1* [online]. [cit. 2018-03-16].

Dostupné z: <http://www.oppraha1.wz.cz/>

O nás. *Poradna při finanční tísni* [online]. [cit. 2018-03-16].

Dostupné z: https://www.financnitisen.cz/kdo_jsme.php

Kdy se obrátit na poradnu. *Poradna při finanční tísni* [online]. [cit. 2018-03-16].

Dostupné z: <https://www.financnitisen.cz/poradna.php>

Občanská poradna. *Společnou cestou* [online]. [cit. 2018-03-16].

Dostupné z: <http://www.spolcest.cz/obcanska-poradna-o-s-spolecnou-cestou/>

Seznam tabulek

Tabulka 1: Transformační cíle	38
Tabulka 2: Charakteristika informantů	39
Tabulka 3: Zadlužení senioři v roce 2016	41
Tabulka 4: Zadlužení senioři v roce 2017	42

Seznam příloh

Příloha 1: Kruk - leták k pořádané akci	55
---	----

Příloha 1: Kruk - leták k pořádané akci

10 kroků, jak se dostat z dluhů:

- 1. Buďte aktivní:**
Dluhy se samy od sebe nevyřeší, nereagováním a odkládáním se dluhy ještě znásobí.
- 2. Začněte dluhy splácet, ne navyšovat:**
Vyrovnavání dluhů dalším dluhem nic neřeší. Pouze se situace odsune a za pár měsíců se objeví znovu a možná horší.
- 3. Udělejte si seznam dluhů:**
Spojte se se všemi věřiteli a zjistěte si aktuální stav, komu dlužíte a kolik, jaké jsou podmínky splácení. Nezapomeňte na přátele a známé, u kterých jste si půjčili.
- 4. Dejte dluhům priority podle důležitosti:**
Přednost dejte dluhům, které mají vysoké pokuty za opožděné splátky, a dluhům, které souvisí se základními životními potřebami (nájem, energie, hypotéka).
- 5. Domluvte si splátkové kalendáře u věřitelů:**
Ukažte svůj pozitivní přístup k řešení dluhů a zkuste se domluvit na podmínkách splácení. Splátky si domluvte v takové výši, aby pro Vás bylo reálné je každý měsíc platit. Pravidelným splácením se můžete vyhnout soudnímu řízení.
- 6. Udržujte pravidelný kontakt s věřiteli:**
Pokud nebudete mít na splátku, promluvte si o tom se svým věřitelem. Tím, že se s ním spojíte dříve, než dojde k opoždění platby, získáte dostatek času na řešení situace. V dnešní době většina věřitelů nabízí možnost odložení nebo snížení splátek.
- 7. Důležitou podporu a pomoc najdete u svých nejbližších:**
Cesta z dluhů je náročná a dlouhá, proto je velmi důležitá psychická podpora Vašich nejbližších. Nebojte se svěřit se svou situací, společně najdete více řešení.
- 8. Připravte si domácí rozpočet:**
Pečlivě sledujte své příjmy a výdaje a plánujte si je dopředu. Omezte výdaje na minimum snížením různých poplatků (za telefon, internet, kabelovou televizi), omezením nepotřebných věcí (cigarety, alkohol). Spotřební zboží kupujte po pečlivém zvážení a pouze když je opravdu potřebné.
- 9. Hleďte možnosti pro zvýšení příjmů**
Pokuste se ke své běžné práci najít po dobu řešení dluhů ještě dodatečnou brigádu nebo výpomoc pro známé a kamarády. Vyřešíte své dluhy rychleji.
- 10.** Pokud se Vaše situace nelepší, využijte například síť **Občanských poraden**, kde Vám pomohou řešit opravdu složité případy.

Tabulka, kde si můžete přehledně seřadit své dluhy:

Věřitel	Kontakt na věřitele	Aktuální dlužná částka	Podmínky	Priorita	Splátka podle nového splátkového kalendáře

 www.nasedluhy.cz 800 800 123

PARTNEŘI AKCE:

